

A OKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2019. ősz
XII. évfolyam 3. szám

Apokrif

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XII. évfolyam, 3. szám
2019. ősz

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám (vers)

Felelős szerkesztő

Fráter Zoltán

Szerkesztők

Murzsa Tímea (próza, Apokrif Online)

Mizsur Dániel (kritika)

veress dani (kép)

B. Kiss Mátyás (Apokrif Online)

Tamás Péter (műfordítás)

•

Munkatársak

Evellei Kata (korrektúra)

Bödecs László (tördelés)

Tarcsay Zoltán (címlap/design)

Bali Farkas Péter (szerkesztőségi asszisztens)

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1

Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473

apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.
Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2019 Az Apokrif 2019/3. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 500 Ft

ISSN 2060-3207

”
nyitván hazudtak
az igazságról
”

NKA
Nemzeti Kulturális Alap

Szépirodalom

- 05** **Mizsur Dániel**
Lánc; Pantomim; Hírek (február)
- 09** **Vas Máté**
A látó
- 12** **Biró Zsombor Aurél**
Átformálni egy tájat
- 26** **Izsó Zita**
Altató; Beköltözés; Kint
- 29** **José Luis Peixoto**
Versek (fordította Gál Soma)
- 32** **Földes T. Lili**
Eszközök; Munkalehetőségek
- 35** **Vörös Anna**
Vadomára új ruhát szabnak
- 43** **Szalay Álmos**
A 22-es út; Rendrakás; Árnyak, amiktől úgy félsz

Látószög

- 47 veress dani:** Tarvágás a Parnasszuson
(Gosztola Kitti antropocén konceptualizmusáról)

Látótávolság

- 56 Demeczky Ádám:** „hogy újra elveszítettem valami fontosat, hogy megint nem figyeltem eléggé”
(Krusovszky Dénes: *Akik már nem leszünk sosem*)
- 61 Kustos Júlia:** *Az időzített szöveg*
(Sándor Iván: *A hetedik nap*)
- 67 Navarrai Mészáros Márton:** *A prózairó magányossága*
(Ferdinandy György: *Különös boldogság; Sziget a víz alatt*)

Illusztrációk

E számunk képanyagát **Gosztola Kitti** munkáiból válogattuk. A borítón a *Kephalosz és Prokrisz* című grafika részlete szerepel (2019, heliogravür, 26 × 36 cm).

Mizsur Dániel

Lánc

Egy apa egyszer sem gondolt igazán önmagára.
Elfogynak egy napra szánt energiái, a férfi
automatizmusait hagyja nyerni, üvölt és hibáztat,
felveszi a vádlott szerepét a pulpituson.
A nő leejt egy vékony falú vázát, ki kell fizetnie,
figyelme beszakad, átereszt mindent, mint a gát.
A gyerek repedt falú házat rajzol,
fekete füst csavarodik a Nap felé.
A hetven év körüli nő összecsurkja kalendárját,
lemondja pácienseit, egy utazási irodán keresztül
azonnali nyaralást foglal Palma de Mallorca szigetére.
A házat már csak telekárton.
Túl vagyunk az első, majd a második, harmadik sokkon,
egy idő után már nem számoljuk, úgy kezdünk a meccshez.
A remízben felszedik a vágányt, kiöntik cementtel
a szervizalagutat, az új típusokat egy indokínai
országnak ajándékozzák.
Körbeér a büntudat.
Az apa helyzetét az sem egyszerűsítette, hogy
ő volt az, aki utoljára
találkozott vonat alá igyekvő bátyjával.
Okmányait beadta a kisablakon, nem látták többé.
Őt érte a felelősség. Az nyitott szívvel vándorol tovább.

Pantomim

Ránézésre középkorú, engedékeny nő.
Kalapja alól őszes szálak ereszkednek
fekete posztókabátja válltömeseire.
Fehér arcfestéke maszkként takarja a kort,
mely nem az övé, bár minek tagadni.
Legjobb, ha nem előttünk múlik el.

Mintha üvegkalitkába szorult volna,
végigtapogatja domború íveit,
felnyl, amerre sejti kecskelábakra húzott
építménye kijáratát. Belátnád,
ha csal? Százások peregnek a kalapba.
A szabadulás elnagyolt balettmozdulatait
ráhagyja a színházak békeőreire, az alacsony
és középkegóriás profétákra, vagy egyszerűen
kírja napi műsorából. Az élvaihászok,
a kismamák és a vakok tapsa
úgyis pontosan prognosztizálható.

Ilyen időkbén kár az elvesztegetett energiákért.
Kivár, mígnem a tökéletességig fajul a helyzet,
és kellő időben újraosztja majd a négy sarkalatos
erényt. És tőle kéne várni? Az *idők jelei*?
Ha elhagyja helyét, árnyékként követi
a sietségben elhaladókat, mozdulataikat
karikírozva utánozza hátuk mögött.
A verkli recseg, de jár a műszak végéig –
miután levonul a tömeg, és a közeli katedrális
fényeit is lekapcsolják, összeszámolja apróját.

Hírek

(február)

Hat és fél óra, de senkinek nem tűnt fel.
A lottózó mégis kinyitott.
A férfi fáradt lehetett, hát elaludt.
Igaz, a Törvény még nem kötelezte
a villamosútra (pár hónap, és
futótűzként terjed majd a hagyatékok
felszámolásának híre), de nem is közülük
való volt. Így sem keltett különösebb feltűnést,
mintha a társiasság biztonsága jelentene
is valamit: *a mifajtánk!*; és nem ugyanúgy fordítanak
félre fejüket, akár ha önmagukat is látnák a bajban,
fehéredő kezekkel, eldugaszolt szívvel.
Előző éjjel ágyában forgolódva még a szorzók
változását saccolta, reggel vonatra szállt,
majd villamosra, mint bármikor –
munkahelyi kötelességgként a hazardírozókra
gondolt, és kedvezőbb szorzókra.
Még nem lehetett dél.
A végállomáson még talán lett volna esély, de
ilyesfajta kötelezettségről és kockázatról senki sem tudott.
Élt, dolgozott, halt, majd körözött Óbuda és
Albertfalva, Savoya tér között.
Emléke egy közleményben él.

Vas Máté

A látó

1.

Csinos koi ponty vagyok:
vörös foltos fehér jószág.
Tavamról szerzett tudásom precíz,
a fényviszonyok haverok.

Tavasszal kócsagról és vidráról álmodom.
Jön és kifog. Széttép, magával cipel, a mohos fatörzsnek
szorít. Fogazata átölel, csőre léket üt oldalamon.

Ikrázhatnékom van. Eleséget szór egy kéz,
ezt a kezet hiába ismerem. Vonásai szűkszávúak,
milyenségükön túl nem árulnak el semmit.

Vermelés közben transzba esek.
Mégforgatom a nyársat a tűz felett, a HÉV-en
törpepáfrányom szorongatom. A fövényen sétálok,
az ott a Boszporusz. Korcsolyázás közben
szeretek éles kanyarokat bevenni.

2.

Jobb így, a végén még kiderül:
nem is vagyok olyan csinos.
A kéz etet, sose hozott még más döntést.
Jobb ha nem ereszt törzset és nyakat.

Nem számít kinek a koi pontya vagyok,
amíg fontos vagyok neki. Itt a tavamban
nem okozhatok csalódást, ez a
legkiválóbb önmagam.

Azóta minden veremelés alatt félek,
hogy felismerem a kéz tulajdonosát.

3.

Nyáron fickándozonek, úszkálonek. Zápor
paskolja a felszínt.

Gosztola Kitti

Picea abies, 2013

A Jó fa, jó hely sorozatból, tus papíron, lucfenyő, plexi, 62 × 99 cm

Juglans regia, 2013
A Jó fa, jó hely sorozatból, tus papíron, diófa, plexi, 82 × 67 cm

Biró Zsombor Aurél

Átformálni egy tájat

Acireale

A próbafülke tükreben figyelem az arcod, óvatosan mozgok előre-hátra. Még nedves vagy, de a tekinteted üres, és egyenletesen lélegzel, innen tudom, most sem élvezed. Pedig te húztál be ide magad után, ellenkezni se volt időm, már a sliccemet rángattad, mégis percekbe telt, mire felállt annyira a farkam, hogy megfordulj, és nekitenyerelj a falnak.

Előtte fél órán át ruhákat próbáltál az izzadságszagú üzletben. Férfias pólókat és formátlan nadrágokat vettél magadra, én az ablakon keresztül bámultam a tengert, nem értettem, miért nem a szoknyák vagy topok közül válogatsz, hiszen odakinn beszorult a házak közé a forróság.

– Szépen leburnultál – jegyeztem meg két ing között.

Nem feleltél, azt hittem, nem hallod, csak később ugrik be, hogy talán mégis. Görcsöl a combom, valami olasz popsláger bömböl a fülembe, próbálok magam elé képzelni a pornófilmet, amit tegnap láttam, mert már megint alig áll a farkam. Jó lenne a hátadra dőlni, ez jár a fejemben, beleharapni a nyakadba, érezni rajta a libabőrt, de tudom, nem engedhetem el magam, ha rád nehezedek, megfeszül a tested, és rázni kezd a hideg, vagy egyszerűen lerúgsz magadról. Inkább összeszorítom a fogam, és gyorsítok, de amikor végre élvezni kezdem, megérinted a csípőmet.

– Hagyjuk abba, jó? – mondd halkan.

Megállok, letépem magamról az óvszert, fogalmam sincs, mit csinállok rosszul, miért ez a vége mindig. Leülsz a fülke padjára, a tükörnek támasztod a homlokod, rámarkolsz a fogásra.

- Nem haragszol, ugye?

Megrázom a fejem, nem a te hibád, ezt kellene mondanom, különben óráig ilyen fehér marad az arcod, de nem megy, dagad valami a torkomban, csak most tűnik fel, milyen fülledt itt is a levegő.

- Mindjárt jövök.

Elrohanok a mosdóba, bevágom magam mögött az ajtót. Tépek egy darab vécépapírt, letörlöm az ülőkéről a sárga foltokat, majd letolom a gatyám. Egészen felmelegszik a combom alatt a műanyag, mire elélvezek.

- Csak pisiltem - hazudom, amikor visszalépek a próba-fülkébe.

Nem figyelsz, mozdulatlanul ülsz a padon, egy pillanatig azt hiszem, észre se vettél, de végül rám nézel. Letérdelsz elém a földre, kicsatolod az övem.

- Nem kell - mosolygok.

Megfogom a csuklód, felhúzlak, és olyan hosszan tapasztom a számat a tiédre, hogy érezd, ezt most együttérzésből csinálom, csak miattad mondok le róla.-

Catania

Még Ferihegyen mondtad, hogy mindig ki akartad próbálni a Fiat 500-ast, olyat béreljünk. Hajnalban tett le a repülő, három kölcsönzöt találtunk nyitva, három alacsony szicíliai röhögött ki minket, non è possibile, ismételtették, kétezer eurónál drágább autót nem tudnak adni, ha kivisszük a városból, mert az első éjszaka ellopnák. Végül kaptam egy Toyota-kulcsot, és hozzá a magyarázatot, hogy le kell tekerni az ablakokat minden parkolás után, mert egy ilyen tragacsot ugyan nem visznek el, de az üveget beütik, hátha ki lehet szerelni a rádiót.

Szótlanul gyalogoltunk a parkoló végébe, láttam a szemedben a csalódottságot. Szorosan mellettem csoszogtál a betonon,

néha a karunk is összeért, mégse éreztelek közel magamhoz, mintha egy hajszálvékony fal feszült volna közöttünk. De amikor a harmadik gyújtásra beindult a kocsis, és a várost megkerülő kétsávoson megéreztem a tenger illatát, az jutott eszembe, hogy jó helyre jöttünk, itt talán végre olyan lesz minden, mint tizennyolc héttel ezelőtt.

Az öreg Tohonya rekedtre ordította magát, amikor megmondtam neki, hogy ki kell hagynom egy hetet a felkészülésből. Kirángatott az edzői öltöző elé, és belemászott az arcomba, a tokáján remegő ráncokat bámultam, miközben hallgattam, mi csoda utolsó baszadék vagyok, hiányzik belőlem a kitartás és az alázat, hetekre megvonja a fizumat, ha egy ilyen szánalmas kétkapu után, mint a tegnapi, tényleg elhúzok faszt verni a téstazabálókhoz. Megúszatta miattam az egész csapatot, csak az utolsó félórában labdáztunk. Edzés után ottmaradtam falazni, hadd lássa, igyekszem. Felvittem a lelátóra egy kétkilós medicinlabdát, és mialatt próbáltam újra meg újra eltalálni ugyanazt a téglát a falon, azon gondolkodtam, ha ez se segít, hogy elviszlek a vulkánhoz, amiről a szakdolgozatodat írod, akkor végképp nem tudom, mit tehetnék.

Szótlanul nyomtam a gázt, citromfák és olajfaültetvények mellett gurultunk, rázkódott a Toyota a kátyús úton. Csukott szemmel feküdtél az anyósülésben, belesüppedtek a tagjaid a foszladozó műbőrbe. Lassan kibontakozott a távolban az Etna, a csúcs beleveszett a ködbe, de a lábát és a hegyoldalt tisztán ki lehetett venni.

– Mikor tört ki utoljára? – kérdeztem.

Kinyitottad a szemed.

– Négy és fél hónapja.

Kásás volt a hangod, erőlködve formáltad a szavakat. Láttam, ráharapsz a szádra, neked is épp akkor juthatott eszedbe, hogy négy és fél hónap az pont tizennyolc hét. Csikorgatni kezdted a fogad, tövig tapostam a gázpedált, de a motor zúgása se nyomta

el teljesen. Elképzelttem, milyen lehet, ahogy a vulkán átformálja maga körül a tájat, remeg a föld, kiszakadnak a fák a talajból, összeomlanak az épületek, kirobban a kráterből a tűz.

– Megmásszuk – bólintottam, és próbáltam magabiztosnak tűnni, hátha végre sikerül átszakítani a közöttünk húzódó falat, amiről tizennyolc hete lepattannak a szavaim.

Santa Maria di Licodia

Behajtott visszapillantóval kanyargunk a szűk utcákban, a falak szinte összepréselnek. Az aszfalt tele van repedésekkel, téglatörmelék ropog a kerekek alatt. Lelassítok egy összedőlt templom mellett, nézem a szétszóródott kődarabokat, a színes ablakszilánkokat. Négy és fél hónap alatt sem bírták eltakarítani a romokat.

– Úgyis víz lesz itt mindenhol – ingatod a fejed –, pár év múlva csak a vulkán látszik majd ki a tengerből.

Kettesbe váltok. Olvadnak a jégsapkák, de az Etna háromezer méter, még ez a kisváros is ötszázzal a tengerszint felett fekszik. Nem vitatkozom, a szájüregemben duzzadó aftát tapogatom a nyelvemmel.

A városból kivezető körforgalomnál kibontok egy zacskó fürgés kekszet. Odanyújtom neked, de megrázod a fejed. A reggelit se tudtam beléd diktálni, az ágyból is csak azért keltél ki, hogy befeküdj a fürdőkádba. Egész nap odabenn áztál volna, ha nem megyek be érted fél óra múlva. Még a csipát is nekem kellett kitörölnöm a szemedből, mosolyogtam hozzá, de miközben lekapartam a csap alatt a sárga váladékot a mutatóujjamról, arra gondoltam, igaza volt az öreg Tohonyának, jobb lenne most Pesten, szakítanom kellett volna veled hetekkel ezelőtt, hiszen nem is szeretlek már, csak a szájalom maradt.

Szerpentin vezet fölfelé a hegyen, minden kanyarral sötétül körülöttünk a láthatár. Évezredek óta uralja a tájat az Etna,

kopár, fekete föld, ameddig a szem ellát, csak néhány fűvel be-
nőtt sávot látni a salakkúpok és a sziklák között. Elhaladunk
néhány betemetett viskó mellett, még egy építkezésbe is bele-
futunk, kőkupacokat markolnak a gépek.

A felvonó kétezerről indul, már parkolóhelyet keresünk, ami-
kor megcsörren a telefonom.

- Ki vagy hangosítva - figyelmeztetem anyádat, de nem tö-
rődik veled, zúdítja ránc a mondatokat: milyen a szállás, az idő,
a kaja, amúgy századszorra csönget, legyünk szívesek felvenni!

- Aztán szerelmeskedtek sokat? - kérdezi legvégül.

Nyomkodom a kuplungpedált, bámulom a napsapkás turis-
tákat.

- Aha - nyögöm ki.

- És megtörtént?

- Micsoda?

- Hát az.

Kerülöm a tekinteted, leállítom a motort. Ránk feszül a csend.

- Ide figyelj, kislányom - szólal meg anyád -, nem köny-
nyű most neked, értem én, de hallgass rám, legyél szíves, nem
tudom elégszer mondani, mennyire megfogtad az isten lábát,
manapság nem teremnek ilyen pasik minden bokron, szóval be-
csüld meg, amid van, és ne azon lamentálj, amit elvettek tőled,
mert amíg nem érzed magad jól a bőrödben, addig a szex se...

Kinyomom a telefont. Óvatosan feléd pillantok, szótlanul
meredsz magad elé, nem tudok kiolvasni semmit a szemedből.
Meg se hallottad, gondolom, miközben kiszállunk, és elindulunk
a felvonóhoz vezető emelkedőn. Csapkodja a hideg szél az át-
izzadt pólót a hátamon, nehéz és ragacsos itt a levegő, szúr az
oldalamban, mire felérünk. Megtámaszkodom a térdemen.

- Gyere! - kiáltasz.

Felnézek, beálltál a sorba a jegyekkel a kezekben, onnan in-
tegetsz. Odabotorkálok hozzád, átkulcsolod a nyakam, és bedu-
god a nyelved a számba. Rám nevensz, kiráz a hideg, fogalmam

sincs, mi történik, arra sem emlékszem, mikor láttalak utoljára ilyen szélesen mosolyogni. Behúzol magad után a felvonófülkébe, az rögtön nekilődül. A combomra csúsztatod a tenyered, talán mégis meghallottad, amit anyád mondott, fut át az agyamon. Csendben nézzük az acélsodronyon csúszó kabinokat, innen a magasból a hegyoldal is másmilyen, bántják a szememet a fekete dombok közti füves sávok, keskeny horzsolások, ez jut eszembe róluk, mintha felmetszették volna késsel a tájat.

A felvonó tetejétől még több száz méter a csúcs. Kiszállunk a kabinból, te azonnal megindulsz. Harapom a levegőt, kapkodom a lábam, de lemaradok mögötted, hátra se nézel, úgy ugrálsz egyik szikláról a másikra. Hirtelen megbotlom, kis híján pofára esek. Feltápázkodom, leporolom a nadrágom, nem látlak sehol. Rohanni kezdek felfelé, ordítom a neved, majdnem rátaposok a lábfejedre, az utolsó pillanatban veszem észre, hogy kilóg egy nagyobb szikla mögül. Ott ülsz az árnyékában, ütemesen hullámlámszik a mellkasod.

– Nem megy – mondod halkán.

Melléd térdelek, az arcodat nézem, mélyek a ráncok a homlokodon, fogalmam sincs, mi nem megy. Jó lenne megütni valamit, ez jut eszembe. A válladra terítem a pulóverem.

– Nem kellene beszélnünk róla?

Átkarolod a térded, a tenger felé fordítod a fejed.

– Milyen gyönyörű itt minden.

Bólintok, pedig semmit se látok, csak fekete földet mindenhol, meg a zöld horzsolásokat a hegy oldalán. Dehogynem szeretlek, mondogatom magamban. Dehogynem szeretlek, dehogynem szeretlek.

Murazzorotto

Messziről kiszúrom a nagybátyámat, a Frank Zappá-s pólójában integet a bekötőúton. Hadar, mint régen, de nehezen jönnek a szájára a magyar szavak, és a kopaszodás is kikezdte, amióta utoljára Pesten járt. Az övük a legnagyobb ház a faluban, a homlokzata ki van rakva vulkánkövel, a bejárathoz vezető kavicsösvényt szökőkutak és olajfák szegélyezik, a hátsó fele viszont romokban, bedöntötte a legutóbbi földrengés, ami legalább hét pont egyes volt, de az állam hat pont kilencnek jegyeztette, hogy ne kelljen annyi kártérítést fizetni.

– Mint nálatok, látod, épp úgy mennek itt is a dolgok – magyarázza, és betessékel minket a nappaliba.

A felesége egyből magához ölel, a hasamnak préselődik a paradicsomszószos köténye. Elkezd darálni olaszul a kimaradt éveket, az egyik kölyök focista, a másik kettő zenél, ötlete sincs, mihez kezdenek majd, amikor kirepülnek, nagyon meg fognak hízni, az tuti, na nem mintha érdekelné negyvenöt évesen az alakja, a nagybátyámnak is megmondta, főtt kaja vagy feszes combok, lehet választani. Udvariasan bólogatok, te hátrahőkölsz a szóradattól, közben már töltik nekünk a grappát.

– Csak egyet, nyugodt legyél – inti le az ellenkezésemet a nagybátyám. Aztán mégis kettőt iszunk.

A vendégszobában recseg a parketta, és nem lehet lehúzni a redőnyt, de a terasz az Etnára néz, van kinn ernyő, asztal, téglalából épített napozóágy. Nekitámaszkodom a korlátnak, bámulom a csúcst, a lemenő nap fénye átvilágítja körülötte a ködöt. Próbálom elképzelni, milyen lenne, ha tényleg előntené a szigetet a tenger, nem csak a városokat mosná el, hanem több réteg hamut és fekete követ is a hegyoldalról, meg a felvonót, a keskeny horzsolásokat, a felfelé kígyózó betonutat.

Visszamegyek a szobába. Törökülésben ülök az ágyon, össze-rezzensz, ahogy belerúgok a küszöbbe. Fehér az arcod, remegő kézzel gyűrögeted a lepedő szélét.

– Szívjunk egy kis friss levegőt, jó? – mondom, és a karomba veszek.

Lefektetek a téglágyra, gépiesen simogatom a hátad. Most éppen mi a baj, ezt akarom kérdezni, már ott van a nyelvemen, de végül lenyelem, és kivárom, míg magadtól mondd.

– Ne haragudj, csak a szag.

Besietek, mélyet szippantok a levegőből, valami légfrissítő lehet. Benézek az ágy alá és a gardróbba, kirángatom a fiókokat. Az éjjeliszekrényen bukkanok rá az olvasólámpa mögött, olcsó fajta, két hatalmas őszibarack csillog a címkéjén. Átviszem a szomszéd szobába.

– Hamar kiszellőzik – biztatlak az ajtóból. – Max a teraszon alszunk.

Rám nézel, remeg a szád.

– Neki is ilyen szaga volt.

Nem felelek, ráharapok az aftámra. Belekapaszodom a korlátba, és percekig nem merem elengedni a forró fémét, nehogy lyukat üssek a fejed mellett a falba.

Sötétedéskor hívnak vacsorázni. Tele az asztal hidegtálakkal, apróra vágott szardella, paradicsomos arancini, pecorino és parmigiano, a te tányérod mégis üres marad, csak az olívmagok gyűlnek a szélén. A második fogásra négyesben maradunk, a gyerekek elmennek tévézni. Felváltva fordítunk neked a nagybátyámmal, bólogatsz és mosolyogsz, kedvetlenül turkálod a tagliatellét. A felesége be akar vonni a beszélgetésbe, direkt tőled kérdezi, hogy ismerkedtünk meg, mégis én mesélem el, hogy heti háromszor hordtad úszni az öcsédet, én meg heti háromszor bámultam a lelátót két sípszó között, aztán egyszer kiugrottam a medencéből, és elkértem a számod.

A nagybátyám röhög, és vállon vereget, majd elviszi lefeküdni a gyerekeket. A felesége szeletekre vágja a piskótát, öt hatszor-hétszer elhívta randevúzni ez a marha, meséli közben, pont a kitartása miatt mondott igent a végén, szerinte attól lesz igazán vonzó egy férfi, ha nem hajlandó feladni, nem is érti ezt

a balhét a filmsztárokkal Amerikában, még szerencse, hogy itt náluk normálisan gondolkoznak az emberek.

Félbehagyom a fordítást, úgy teszek, mintha nem érteném. Megkeresem a lábad az asztal alatt.

– Mít mond? – kérdezed.

– Hogy szerelem volt első látásra – vágom rá.

Összeráncolod a homlokod, elhúzod a lábad. Látom az arcodon, hogy nem hiszel nekem. Rámosolyogsz a nagybátyám feleségére, és telepakolod a tányérod sütivel. Meggy van benne, meg valami másik gyümölcs, az ízéből nem tudom kivenni, micsoda. Meg akarom kérdezni, de aztán rád pillantok, és elfelejtem az egészet. Döbbenet nézem, ahogy tömöd magadba a szeleteket, összemorzszad a nadrágod, piskótadarabok ragadnak a szád szélére, még a nagybátyám is megtorpan az ajtóban, olyan gyorsan mozog az állkapcsod.

– Ilyen finom? – kérdezi. – Meggyes-barackos.

A desszert után jóéjszakát kívánunk. Megágyazok a teraszon, nincs hideg, de alig férünk el a tégláágyon. Én fekszem kívül, mozdulatlanul bámulom a sötétséget, nem bírok elaludni, mert félek, hogy leesem. Kihúzom a karom a nyakad alól, nem zsidadt el, csak tudni akarom, ébren vagy-e még. Megkeresem a hasad, és lecsúsztatom a kezem a lábad közé. Lassan mozgatom az ujjam, kifut belőled a levegő, beleharapsz a számba. Felállok óvszerért, de visszarántasz.

– Rakd be, hátha majd így.

Együtt mozgunk, a fülembé szuszogsz, próbálok vigyázni, nehogy megint elrontsam, de két napja nem vertem ki, nem fogom sokáig bírni. Összeszorítom a szemem, és magam elé képzelem az öreg Tohonya arcát, de ez se segít. Felsőhajtasz, gyorsítok, rád nehezedek, és a nyakadba harapok, aztán még egyszer, mert túl későn jövök rá, hogy miért lettél libabőrös. Megfeszül alattam a tested, lelöksz magadról, a jobb lábad eltalálja a mellkasomat. Hátrazuhanok, nagyot koppan a fejem.

A hátamon fekszem, úgy maradok egy darabig. Lüktet a tarkóm, hagyom, hadd hűtse a kő. Aztán a bokámra fröccsen valami, akkor felugrom. Mellettem térdelsz, két tenyérrel támaszkodsz a földön, a kezeid között apró tócsa. Hangosan öklendezel, három rándulás alatt kijön minden, szótlánul nézem a félig megemésztett piskótát, a pépes meggy- és barackdarabokat. Visszamaszol az ágyba, magadra rántod a paplant, nem vagyok elég hozzád, fut át az agyamon, de ahelyett, hogy melléd feküdnék, és szorítanám a kezed, amíg abba nem hagyod a remegést, elindulok befelé a fürdőbe.

Stazzo

Kicsatolod a melltartód, és elnyúlsz a kavicsok között, de én nem ülök le melléd. Elindulok a parton, kerülgetem a tubusokat, nejlonzacskókat, flakonokat. Nem messze egy kisebb sziklafalal küzdenek a hullámok, odáig megyek. Visszapillantok, de már eltűntél a törölközők mellől. Percekig nézem a tengert, mire megtalállak. Jó mélyre beúsznál, széttárt karokkal fekszel a vízben, teljesen mozdulatlanak tűnsz, mintha azt várnád, hogy feloldódjon a tested. Egy darabig figyellek, hátha kiúszol, de aztán oldalra siklik a tekintetem, a hullámokat bámulom, ahogy újra meg újra nekicsapódnak a sziklafalnak. Eszembe jut az öreg Tohonya, az első edzés, amit nekünk tartott, még az ifiben, azelőtt, hogy megkapta volna a felnőtt csapatot. Kondíztunk és futottunk, a medencét ki kell érdemeljük, azt mondta. Hátravitt az uszoda mögé, felállított sorba a betonfalhoz, emlékszem, én osztottam ki a medicinlabdákat.

– Picsán lesz rúgva az egész brigád! – ordította az első dobások után, majd megmutatta a helyes technikát: hátulról indítjuk a lövést, magas könyökkel visszük végig a mozdulatot, és nem csuklóból, hanem törzsből tesszük bele az erőt. A végén felkapott egy labdát a földről, és a felsőtestét kicsavarva megbom-

bázta az épületet. – Azt kell látni magad előtt, hogy a lövésed megrepeszi a falat, értem?

Értem, ismételve magamban, miközben nézem a sziklákon szétrobbanó hullámokat.

Nem tudom, meddig maradsz a vízben. Óráknak tűnik. Visszaszátálok, kikészítem a törölköződet.

– Beszélünk kell róla – mondom, amikor végre kijössz.

Megrebben a szemed, megfeszül az állkapcsod. Leülsz mellem, nyúlnak a másodpercek, végül veszel egy mély levegőt.

– Megharapta a nyakam, erre emlékszem a legtisztábban. Meg a barackszagú tusfürdőjére. Olyan volt, mintha kívülről nézném magamat. És őt, ahogy mozog. A hátát, a tarkóját, valahonnan felülről.

Nyugodt a hangod, nincs benne semmi érzelem, én meg nem bírok gondolkodni, mintha halántékon ütöttek volna. Megérintem a vállad, tizenhét hete nem jutottunk ilyen közel egymáshoz, tudom, mondanom kell valamit, de nem jönnek a szavak, görcsbe rántja a gyomromat a pánik, rám tör az érzés, hogy nem ülhetek itt tovább, muszáj megmozdulnom.

– Mindjárt jövök, jó? – hadarom, és előrángatom a cipőmet a táskából. – Kocogok kicsit, max. húsz perc, csak az öreg miatt, tudod, mert mondta, legalább egyszer-kétszer, nehogy kiessek a formából.

A kezemért nyúlsz.

– Beszéljünk róla.

– Akkor csak a boltba, hozok olyan fűgés kekszet.

Kimenekülök az útra, nagyokat csattan a cipőm a macskakövnön, csak ott lassítok, ahol már nem láthatsz. Távolodom a parttól, rá se nézek az üzletekre, nem vagyok elég hozzád, ez jár a fejemben, és sorra jut eszembe, mi mindent kellett volna mondanom. Kiérek egy térre, a közepén kiszáradt szökőkút, a túloldalán húszfős turistacsoport röhögcsél egy borospince előtt. Levágódom egy padra, dobolok a lábammal, várom, hogy egye-

dül maradnak a csendben. Egy öltönyös olasz lép ki a pinceajtón, egyesével letereli a turistákat, de ketten fent maradnak, őket nem veszi észre. Egy férfi meg egy nő, vagy inkább lány, nem tudom biztosam, az alakját eltakarja egy fatörzs, csak a haját látom. Pont úgy hordja, mint te. A férfi folyamatosan beszél, de alig mozog a szája, kifejezéstelen arccal formálja a szavakat, közben rángatja a sötétre izzadt pólót a hasán, ami az öve felett gömbölyű labdává duzzad. Negyvenes lehet, görnyedten áll, hogy ne tűnjön rémisztően magasnak, de kopasz feje így is a fa felső ágait súrolja. A lány szinte összemegy mellette, behúzza a nyakát, hevesen bólogat, tördeli a kezét a háta mögött, mégse mozdul, pedig a férfi nem ér hozzá, csak mosolyog és beszél, mintha a szavaival tartaná fogva. Feszülten figyelem őket, érzem, mozgolódik a gyomromban a düh. A férfi hátrapillant a válla felett, majd lassan előrelép, közelebb hajol a lányhoz, aki elhúzza az arcát, de a háta nekiütközik a fatörzsnek, nem tud hova hátrálni.

Felpattanok, megindulok feléjük. Szabadon viszem be az első ütést, miközben arrébb taszítom a lányt, de a férfi hamar észbe kap, tőkön térdel. Összeesek, lerántom magammal, birkózunk a porban, erősen szorítja a bal kezemet, érzem a körmeit az ütőeremnél, a jobbal próbálom elkapni a haját, rájövök, hogy kopasz, végül az arcához nyúlok, és feltolom az ujjamat az orrába. Felordít, próbál lerúgni magáról, akkor bevillan, mit mondott az öreg Tohonya a nagydarab centerek elleni harcról, csak meg kell ragadni, és addig csavarni, míg össze nem hugyozzák magukat, hát lenyúlok a férfi lába közé, de a vízben megszokott, puha húsdarab helyett valami keményet érzek. Még mindig áll neki, fut át az agyamon, a lány is biztos érezte volna, ha hagyom, hogy ránehezedjen, és a fának préselje a testével. Elborul az agyam, kitépem magamat a szorításából, és ütni kezdem az arcát, nem elég, ismételve magamban, bármennyit üthetném, sose lenne elég, mert ezek a sebek begyógyulnak, nem marad

utánuk semmi. Torkon kellene harapnom, ugrik be hirtelen. De nincs már bennem elég harag, lehanyatlik a kezem.

Otthagynom a földön. Szinte futok vissza a partra, még visz előre az adrenalin, de már remeg a térdem, súlyosak a tagjaim, mint egy duplaedzés végén, csak a jóleső fáradtság helyett most a hányinger kerülget. Az öklöm tele horzsolásokkal, a pólómba beleszáradt a vér, de később veszem észre, már a kavicsokat taposom, fogalmam sincs, mit fogok mondani neked. A törölközőn fekszel. Árnyékot vet rád az alakom, kinyitod a szemed. Lehúzol a földre, óvatosan leveszed rólam a pólót, és végigfutatod a tekinteted a testemen.

– Gyere, áztasd be a kezed, jót tesz neki a sós víz.

Együtt gázolunk a tengerbe, térdig ér, ahol leülünk. A válamra hajtod a fejed, nézed, ahogy leoldódik a bőrömről a vér, és én lassan ráébredek: nem kell mondanom semmit, még annyit se fogsz kérdezni, miért nem hoztam olyan fügés kekszet.

Acireale

Rátaposok a kuka pedáljára, beleejtem az óvszert. Nyújtom feled a törülőkendőt, de nem veszed észre. Felhúzott térdrel ülsz az ágy végében.

– Baj van? – kérdezem. – Rosszul csináltam?

Szomorúan ingatod a fejed.

– Az előbb már majdnem.

– Mi majdnem?

– Hát az.

Nem lehet igaz, akarom mondani. Elönt a pánik, azt hittem, nem is élvezed, direkt befejeztem hamar.

Letérdelek az ágy mellé, széttárom a lábad. Keveredik az orromban a nyál és az izzadság szaga, egyszerre mozgatom az ujjam és a nyelvem, lassan, óvatosan. A másik kezemet a hasadra csúsztatom, érzem, ahogy újra meg újra megfeszül, majd

kienged. Rámarkolok a melledre, gyorsul a légzésed, spiccel a lábfejed, húzod a hajamat, de elfojtom a szisszentést, mert felnyögsz, most, gondolom, most végre tényleg sikerül. De akkor megdermed a tested. Elengeded a tarkóm, és eltolsz magadtól.

– Nem jó? – kérdezem. – Várj!

A combod után nyúlok, próbálok a lábad közé hajolni, de öszszezárod a térded, és visszahúzod a bugyid. Kitárod az ablakot, felülsz a párkányra, megpróbálsz rágyújtani, de túl erősen fúj a szél. Odalépek hozzád, körbefogom a gyújtót a tenyeremmel, felizzik a parázs a cigaretta végén. Veszek egy mély levegőt.

– Beszéljünk róla.

Kifújod a füstöt, és a vulkánra mutatsz.

– Milyen gyönyörű – mondod.

Gosztola Kitti – Horváth Olivér – Német Szilvi
Kompasz, 2017
vágott virág, tűzőhab, hungarocell, habarcs, 350 × 350 × 40 cm

Izsó Zita

Altató

Megtaláltam a régi táskád,
ha akarom,
egyetlen csatoddal kinyithatom a múlt lezárt ajtóit,
amikor a levesbe szaggatott galuskaként
emelkedtek a magasba a felhők,
akkor már két napja nem ettünk,
mert azóta tudtuk,
hogymi lesz veled.

És hat év múlva pontosan annyi idős leszek,
mint amennyi te voltál, amikor megbetegedtél,
ennyi idő alatt nevelhetnék
magamban egy hatéves gyereket,
aki elhiszi, hogy minden rendben lesz,
és ha mindez még egyszer előfordul,
akkor már biztosan hatni fognak a gyógyszerek.

Beköltözés

Körbenézel.

A kis szobák a hatalmas ablakokkal félelmetesek,
nincs hova hátrálni a tekintetek előtt.

A vastag falak megtévesztőek,
azt hiheted, egyedül vagy,

közben lehet, hogy valaki két lakással arrébb ordítja a gondolataid.

Szobák helyett
inkább vehetnél egy szót,
ahogy a hírességek
egy csillagot vagy
egy szigetet.
Attól kezdve rajtad kívül
nem mondhatja ki senki sem.
Ha sokáig nem használsz, talán elfelejtet, mit jelent.

Kint

Még van pár percem, hogy bámuljam egy kicsit a tengert.
Ilyenkor még üresen áll a reggeliző terem,
mindenki alszik vagy szeretkezik,
a kávéra várni kell,
de könnyen találok valami mást,
ami keserű és ébren tart, mondjuk, ha arra gondolok,
hogy ha befejeztem a munkát, hívni fogsz.
Abból jövök rá, hogy fontos az üzenet,
hogy megkérdezed, van-e nálam papír, ceruza,
aztán elkezded diktálni a legbonyolultabb írásmódú szavakat,
hogy sose felejtsem el,
milyen nehéz annak, aki otthon maradt.

José Luís Peixoto

Egyedül érkeztem egy kifosztott városba,
és végigsétálok, a kezem majdnem
mozdulatlan, a nyitott ajtókat nézem,
ami megmaradt, azt az utcára szórták,
a levegő tiszta, mert senki sem sóhajt,
ez a város, ez a csend, ez a város,
ha egy kisgyerek szétbőgi az arcát,
annak az ellentéte a bőröm, ez a hajó
már elment, szétárad bennem a nyugalom
és az erózió, mert ez a mi városunk,
és mert tudom, hogy nem talállak otthon,
amikor hazaérkezem, anya.

Én mindig én vagyok, de én vagyok Adelaide asszony is,
hetvenéves, keserű magánytól lebényt,
a bútorokon álló bekeretezett képek árva leszármazottja.

Az arany fülbevaló vagyok, amit a konyhai naptárban feljegyzett
alkalmakra tartogatnak.

A *Padre Cruz* magazin is én vagyok, ami havonta érkezik,
rám zúdítva méltóságos imák és nevek árapályát.

Az éhség és a szomj vagyok, reggel és este. A teleregény utáni,
éjjeli szomjúság, mielőtt a rugózó ág elringatna
a szekrény rozsdás tükre által visszavert sötétben.
Pohár víz vagyok, amit a horgolt csipkére tettek,
a hímzett terítővel letakart fésülködőasztalra.

Anyám tanított meg kötni és horgolni, gondolván,
hogy ezzel segít. Néha anyámmal álmodom,
és felriadok az éjszaka közepén. Vízet iszom,
és csak azután alszom el, hogy
a hangja már szertefoszlott.

Magammal egy vagyok, harmincegy éves, majdnem
harminckettő,
de a zavaros lencsés szemüveg is én vagyok, a sok gyűrű
és fiók, a ládába hajtogatott keszkenők,
és egy teáskészlet.

A növényeket locsolni kell. A régi rádióból csak külföldi zene
szól.

A galambok feleszik az ablakpárkányra hullott morzsákat.

Magammal egy vagyok, de a visszhang visszhangja is vagyok.
Magammal egy vagyok, de vagyok én is és én és én és én és én.

Magammal egy vagyok mindig, a csend, de én vagyok Adelaide
asszony is,
és felhúrom a régi órát, nem egy bizonyos időre, nem [érdekel,
hanem mert a másodpercmutató az, amihez igazodik a [szívem.

Magammal egy vagyok mindig, valaki, de én vagyok Adelaide
asszony is,
és olyan sokszor, mikor hallom, hogy hívnak, megfordulok, és
rádöbbenek, hogy végig csak a saját hangommal beszélgettem.

Miután belefáradtam a saját hazugságaimba,
nekiálltam megírni egy verseskötetet.

Két órája döntöttem el, de sokkal hosszabb
ideje annak, hogy belefáradtam. A fáradtság
fokozatosan barnuló bőr, mint az ősz. Szünet.

Lassan borítja be a húst, mint levelek a földet,
és beleivódik a csontokba, ahogy a levelek is
beleivódnak a földbe, ahol megérintik a holtakat,
és termékeny talajjá olvadnak össze.

A városi élet zajlik tovább az utcán, lányok nevetnek, de
van egy titok, ami csendben forni kezd, mint a bor.
A szabadon szálló szavak és megírásra váró
könyvek, amiket az eljövendő évszakok tartogatnak.

A sugárutak aszfaltjába mindig keverték kis reményt.
De mellettük a járdán csak állott pocsolyák. Hideg van,
kimerült vagyok, és már két órája döntöttem, ősz.

A testem nem akar hazudni, és ami
nem a testem része, az idő, az tudja,
hogy még sok verset kell megírnom.

Gál Soma fordításai

Földes T. Lili

Eszközök

Nem válogatnak az eszközökben, akik feladatot teljesíteni jöttek a világra.
Körbetiporták ugyanis születésekor a házat, füstöt eregettek befelé a szobába, ahol könnyen sírt fel, mint valami boszorkánynak, ki lemondott a démonokról már. Ezt viszont senki nem tudta. Csak körbejárt az ószeres valami ereklye reményében, a háznál megállt, pislogott a tornácra. Közben legjobb áruit a ponyva alá rejtette. Ő odabent nekitámasztotta ujját a mutatónak, megfogta az időt, madarait az éjjel előtt, ha tövisre szállni akartak volna. Azóta sem árulták el különféle állatok. Azóta sem kérdezték ki a születésről. Titokban néha összeereszti a mutatókat, menjenek isten hírével, úgysis találkozásukban méri csak az idő múlását. Egyedül volt, bár nyilván hazudtak az igazságról. Ki az a férfi akkor, aki éjjelente a fészert aljába dől. Ki az a nő akkor, aki ragyog a többiek között.

Munkalehetőségek

Legalább ezt a falat ledönteni,
tégldről téglára hordani el,
ha muszáj. Ezt is soha
nem kezdeni el – de ennek

a tétovaságnak legalább konkrét
időpontot szentelhetek:
éjszaka tizenegy.
Mint bármikor, csak megakadjon
az utcán éjszakázó torkán a hang,
most szögezz árnyékot a falra.
Bármi, csak verejtékezzen,
ha már bőven adódik munka:
növelhetném akár
a tisztánlátás esélyeit,
de ellenem vannak már évek óta.
Lejátszandó meccs, csak ha sikerül
megállítani az éjszakai gyorst,
tönkretenni a menetrendet,
felforgatni a parkot.
Aki kevesebbet akar, mindent
elveszít. Hordani kell akkor is a követ,
életben tartani a kúszónövényeket
a szoba falán,
és próbálom közben észben tartani,
hogy a kevesebb néha több alapon
néha el is lehet feledkezni arról,
hogy itt vagyok épp, éjszaka tizenegy,
noha minden nap éjszaka tizenegy,
és hordani kell a követet, sorjában,
napról napra, darabokban,
mígnem összeáll egy apró kastély,
pedig belőlük elég csak egy rakás.

Gosztola Kitti

A világ fosszilisenergia-termelésének emlékműve, 2018
PLA és FDM 3D nyomtatás, alumínium, 155 × 25 × 25 cm

Vörös Anna

Vadomára új ruhát szabnak

Amikor már nagyon sokan kérdezték, hogy kire várok, és éreztem, hogy sajnálnak, akkor felhívtam anyát. Hogy hol vannak, mert biztos csak nem látom őket. Rengeteg dolguk van, nem ér rá senki felvenni a vonatállomáson, inkább buszozzak haza. Most is felhívnám, és megkérném, hogy jöjjön értem, és ha azt mondaná, mint régen, nem haragudnék, nagyon is örülnék, hogy van mit csinálnia. Hogy olyan helyen van, ahol van dolga.

Egyszerű lenne felhívnom. Most is megtehetném. Megkérném, hogy jöjjön értem. Vigyen haza. Megkérdezném tőle, hogy kell meggyőzően beszélni. Mit kell arra a dokumentumra írnom, amit a hivatali bejáratnál a sorszámom mellé adtak. Foglálja össze röviden, miért akar Magyarországon letelepedni, kérjük, térjen ki arra is, miért szeretne menekültstátuszt kapni, áll rajta hibásan arabul. Mit írjak rá, amit én is elhiszek. Nem is akarok menekültstátuszt kapni, senki sem akar. Hogy éppen az én házamban tört ki háború, arról nem én tehetek. Nem is ismerem ezt az országot, aminek a béna hivatali folyosóján ülök, azt sem tudom, a fővárosán kívül milyen más városai vannak. Ha felhívnám, ő elmondaná, mit írjak a lapra, nekem csak a helyesírásra kellene figyelnem. Diktálná, és én csak írnám. Nem merem felhívni úgysem. Biztos olyan helyen van, ahol annyira elfoglalt, hogy nem ér rá velem foglalkozni.

Az én sorszámom a harminchármas. Harmincketten várnak még előttem, de utánam is lehetnek, mert végig ülnek a székeken és a földön, néhányan állnak. Egy ferde szemű férfi a piros csíkos nyakkendőjét igazgatja. Ő a legjobban öltözött köztünk. Egy indiai nő a babáját ringatja. Válláról lassan csúszik le a piros kendő. Mindenhol pirosak. Zsepit keresek a nadrágzsebemben, de csak egy tűt találok. Biztos zsebre vágtam,

amikor a hidzsábomat igazgattam a mosdóban. Miért vagyok ebben az országban. Össze kell foglalnom néhány mondatban, mint egy iskolai fogalmazáson. Itt nem ötöst kapok, hanem kék vagy piros pecsétet a kiskönyvembe. Ha kéket, akkor a fogalmazás jól iskerült. A piros pecsétre gondolni sem bírok. Emlékezz végre vissza, mit csináltál, amikor kitört a szír forradalom, hol lehettél, mi járt a fejedben, hová indulhattál, kire haragudtál, és kit szerettél nagyon.

A mama kijött a konyhából, ahogy becsuktam a bejárati ajtót. Végre megjöttem, mondta, és magához ölelt, de az ölelése sietős volt. Rám szólt, hogy vegyem le a cipőmet. A bőröndöt hagyjam az előszobában. Menjek be a nappaliba. Hiába néztem be mögé, nem főzött semmit, nem állt a szokásos kisütött kibbe az asztalon, és senki sem ült bent. Sőt, minden el volt pakolva, olyan rendben állt minden, mintha sosem használtuk volna. Mintha ott sem laknánk. Akkor vettem észre, hogy a nagy cipő- és kendőhalom sincs a megszokott csomóban az előtérben. Hova tűnt minden. De hát mindig a konyhában ültünk le, ott ültek mindannyian, és vártak rám, a tesóim, a nagypapa és anya vagy apa, amelyikük nem jött éppen elém az állomásra, és az asztalon ott volt mindig a pénteki ebéd, aztán együtt mentünk a dzsámiba imádkozni, de nemhogy nem volt semmi a helyén, de még arról is megfélelkeztek, hogy én hazajövök. Hol van mindenki, kérdeztem a mamát. Anyád készül, apád a szomszédban. Inkább menjek végre a nappaliba, neki is készülnie kell. Álljak fel a kisszékre, amíg ő hozza a ruhát. Vetközzek le, még mindig fejkendőben ácsorgok. Bementem a hátsó szobába, levettem a farmert és a hosszú ujjú pólót, és felálltam a székre. Mama elkezdett méretet venni a csípőmről, a derekamról, a mellemről. Ne zihálj annyira, mert elmozog a centi. Milyen ruhát varrunk, kérdeztem minél kevesebb levegőt véve, csakúgy a fogaim közt szűrve. Feketéd még nincsen, mondta, majd a szekrényhez lépett, és elővett egy öreges és sötét anyagú ruhát. A hidzsáb már készen volt.

Nekem rengeteg fekete ruhám van, nem kell másik, mondtam, és csak magamban tettem hozzá, hogy hagyjuk ezt abba, ne legyen ennyire szigorú, mondja már, hogy csak viccelnek, és nevesse el magát, és itt várnak rám a sötét nappaliban a bútorok mögé bújva, és talán a konyhában sem néztem alaposan körül, lehet, hogy tényleg ott voltak mind, nem volt üres az asztal, és pénteki ebédillat volt az előszobában, talán meg akarnak lepni valamivel, talán valakinek születésnapja van, az is lehet, hogy pont nekem, ilyeneket gondoltam.

A mama rám adta és tűkkel hozzáigazította a ruhaanyagot a karomhoz és a derekamhoz, de csak annyira, hogy még pont ne lehessen kivenni az alakomat. A kezembe nyomta a tűket, és a fejével intett, mikor újat kért. Egy biccentés, egy tű, egy biccentés, egy tű. Nem mertem megkérdezni, mire kell ez a ruha, mert biztos voltam benne, hogy tudnom kellene. A tűk minden lélegzetvételnél karcolták és szúrták a bőrömet meg az oldalamat, főleg ott, ahol már szűk volt, mert a mama nem vehette figyelembe, mennyit nőttem az elmúlt időben. És ahogy körbenéztem, akkor jöttem rá, hogy mi az, ami már a megérkezésemkor annyira riasztó volt, annyira idegen. Le voltak húzva a redőnyök. Az egész házban csak a halvány lámpaizzók adtak fényt.

Ki halt meg. Valakinek meg kellett halnia. Vagy hamarosan meg fog halni. Egyre kevesebb levegőt vettem, először minden tüadásnál, aztán már minden másodiknál vagy harmadiknál. Aztán már nem is én adtam a tűket a mamámnak, hanem ő adta nekem, mert ezek a tűk végig bennem voltak, az egész oldalam és a hátam is tele volt velük, azért szúrt a mellkasom, és azért rándult össze feszesen a gyomrom, amióta megérkeztem. És a nagymama nem akart rosszat, éppenhogy segített ezt mind eltüntetni, az a ruha is azért kellett, hogy eltakarja a sebeket, azért rakta rám, hogy ne kelljen látnom semmit az egészségből. Egyáltalán nem halt meg senki. Már mindegyik szúrást éreztem, de nem ahogy belém vajt, hanem ahogy kihúzta a bőrömből. A kezemben lévő véresek voltak, a tenyerem is

véres lett tőlük, mert már nagyon szorítottam őket. A torkomban és a tüdőmben éreztem a legtöbb tút, és ahogy köszörültem a torkom, csak még rosszabb lett. A szorítás könyörtelenül tartott. A földre szórtam a sok tút, mert nem fértek el a kezemben. Már a bordáim közül húzta ki őket a mama, gyorsan dolgozott, egyre sietősebben adogatta őket, és én nem bírtam a tempót, de biztos azért csinálta ezt, mert ha gyorsan dolgozunk, előbb tudok megint rendesen lélegezni.

A lényeg, mi a lényeg, és én nagyokat nyelek közben és próbálok visszaemlékezni, és próbálok rájönni, hogy mégis mi a lényeg mindebből, és mit akarnak majd látni ezen a hivatali dokumentumon. Mit kell mondanom ahhoz, hogy a kékből adjon, tudom hogy a kék színűt kell megkapnom, mást nem értek, bárcsak valaki megmutatná, hogy hol vannak azok a szavak, amikért a jó színű pecsételő jár. Telik az idő. Egyre kevesebben vagyunk. Az indiai nő már el is ment. Néhány másik szíriait látok a folyosó másik végében. Nem akarok odamenni. Rájövök, hogy nincs nálam toll. Semmi esélyem sincsen arra, hogy ezt az iratot kitöltsem. Még azt sem tudom, hogy mondják magyarul, hogy harminchárom. A saját nevemet sem tudom kimondani ezen a nyelven.

Elkéstem otthonról, valaki meghalt, és én nem voltam ott, nem búcsúztam el, nem segítettem a kórházi ágynál, de nem is szóltak, hogy baj van, és itt borzasztó nagy levegőt szívtam be, amitől a tük végképp összekarcolták a tüdőmet, és sírni kezdek ennél a résznél a hivatali folyosón is, nemcsak ott régen, és egészen biztos vagyok benne, hogyha most köpnék egyet, a nyálamban is tük lennének. Erre azt mondta, hogy ne sírjak, mert mióta reszketek, folyton rossz helyre céloz, és csak jobban fog fájni meg tovább is fog tartani. És hogy nem is figyelek egyáltalán, mert egy csomót a földre szórtam azokból, amiket szépen megkért, hogy adogassak neki. Kimegy a konyhába, mert olló is kell, mindjárt visszajön, én meg addig nyugodjak meg, és fejezem be a hisztit.

Nem szabad mozognom. Hiába voltak bennem a tűk, mégsem vették át a testem melegét, hidegek maradtak, és könyörtelenül a helyemen tartottak. Végignéztem magamon, hirtelen az aljába martam a ruhának, lehajoltam, és belemartam a combomnál, a tűk tényleg megszúrtak, ez egy rohadt rám méretezett ketrec, suttogom magam elé, hogy a többi szír ne hallja, és ne ismerjen fel, és próbáltam eltépni az anyagot. Ahogy megfeszítettem a karomat, hónaljban vágni kezdett, mintha ezzel intene, hogy még ennyit se mozoghatok. Leléptem a székről, és belerúgtam, az anyag megreccsent. Ijedten néztem az ajtó felé, és gyorsan visszaléptem a helyemre, mintha mi sem történt volna.

Utáltam a mamámat, sőt gyűlöltem őt. Mondta volna ki végre, hogy a papám halt meg, és vadul szedtem ki a helyükről a tűket, megint leléptem a székről, egyre hangosabban ziháltam, ahogy szaporodtak a földön, és egyenesen a konyhába tartottam, hogy végre tomboljak és kiabáljak vele. Az ajtó előtt meghallottam, hogy sír. Benéztem a résnyire nyitva hagyott ajtón, kíváncsian és aljasul meglestem, pedig nyilvánvaló volt, hogy direkt rejtőzött el. Az asztal körül megláttam anyát és magamat, ahogy anya azt mondta pár évvel ezelőtt, hogy Tasneem után én vagyok a legidősebb. Meg kell komolyodnom, muszáj segíteni a háztartásban, de rám még egy bevásárlólistát sem lehet bízni. Még plüsseim is vannak, és játszok. Főzni meg nem tudok. És én esküdözöm neki, hogy komoly leszek meg felnőt, igen, meg fogok változni, a plüssöket is mind ajándékozzuk el, akkor este tényleg összeraktam mindet egy dobozba, ráírtam hogy adomány, és reggel levittem a garázsba. Sokáig próbáltam kitalálni, mitől lesz valaki komoly, és ahogy egyre reménytelenebbnek tűnt, már inkább azon gondolkoztam, hogy el lehet-e játszani, be lehet-e csapni az embereket, hogy elhiggyék. Lassan elkezdtem behúzni a konyha ajtaját. Letöröltem a taknyot az arcomról. Visszasétáltam a nappaliba. Összeszedtem néhány tűt a szőnyegről. Fölálltam a székre, és a ruhát úgy-ahogy visz-

szærősítettem magamra. Erősen raktam a túket, hogy szorítsanak nagyon, néhány fel is sértette a bőrömet, de még a homlokomat sem ráncoltam össze, és nem szisszentem fel. Így láttam anyától is, meg a mamától. Amikor minden tú a helyén volt, ki egyenesedtem. Csak néztem előre a sötét folyosóra, vártam, és egyetlen tú forgattam az ujjaim közt.

A Bevándorlási Hivatal lépcsőjén sétálok, és közben úgy forgatom a kiskönyvem, mint azt az utolsó tú. A lap felkarcolja a bőrömet, de nem ráncolom a homlokom, és nem szisszenek fel, ahogy akkor tanultam elfojtani, amikor a papám temetésére készültünk. Ez a kiskönyv engedélyezi azt, hogy itt éljek. Legálissá tette a létezésem, de mintha most is ugyanazokat az elejtett túket érezném a talpamba fúródni, ahogy fellépek a buszra. Üresen adtam be az összes papíromat.

Gosztola Kitti
Cannula, 2018

festett alumínium tejeskanna, 40 × 60 × 40 cm

Gosztola Kitti

Nulli Ultimus, 2018

marhavakbél, töltőgáz, 140 × 40 × 40 cm

Szalay Álmos

A 22-es út

Se előre, se hátra nem
haladt. Várakozott
a narancsos, esti fényben,
a város szélén, a régi
laktanya házáinak egyikében.
Vörös por szállt a levegőben.
Várakozott a négyévesse,
kinek vonásaiban újra és újra
kereste majdani öregsége
párás jeleit, miket nem
láthat már. A poros kis út
mögött, a bokrok mögött
nem bírt haladni az idő,
megrekedt szegény. Késő
délután a szomszéd
bámulja mélán, ahogy
kínlódik némán: kijutni
végre az útra, a 22-esre,
hogy messze vigye innen
a felfestett sávok fehér
sorfala őket, s ne szóljon
hang visszahívó, csak
az út legyen. Vörös por
szállt a levegőben.

Rendrakás

Mindent megtanultunk
egymástól.

Távolról mintha lebegne
az a pohár. Elmostuk, el
nem pakoltuk, és vár
a tűzhelyen, ahová nem való.

Bent, a szobánkban újra
vihar támadt. Most
külön szobákban várunk
elmosva, jobb időkre,
mint két szuperhős, aki
összecsapni nem mer.

A takarítás a béke gesztusa.
Könyv lesz belőled így is,
könyv lesz belőled úgy is,
romjainkon maradó, némi
élet nem fontos. Mindent
megtanultunk egymástól.

A pohár (amit elpakoltunk)
vár a tűzhely peremén.
Ahová nem való.

Árnyak, amiktől úgy félsz

Költözünk. Megpróbáljuk.
Beláthatatlan napok sora.
Vigyázz, mondják neked a
falba zárt árnyak, amiktől
úgy félsz. Félsz: egy nap
vagy inkább egy „titkos
éjjelen” beszívna-hívna
magukhoz: leültetnek,
azontúl te is a falból figyeld
nyugtalan, új szerelmeim.
Költözünk. Árnyak várnak
ajtórések, ébredések szélein,
s a hangjaik: nagyobb és nagyobb
zajt csapna, surrognak, verdesve
repkednek, érintik őket
hallgatóságod lepkeszárnyai.
Beláthatatlan napok sora.
Leültetnek: figyeld a falból
nyugtalan, új szerelmeim.
Költözünk.

Gosztola Kitti

*A Flashforward című,
Kisterem Galériában rendezett
tárlat installációja*

*Zeusz villáma, 2019
plazmacső kripton gázzal töltve,
85 × 16 × 16 cm*

*Saruját kötő Hermész; Bort öntő
szatír; Diadumenosz, 2019
gipsz, posztamensek lemezelt fatáblából*

Tarvágás a Parnasszuson

Gosztola Kitti antropocén konceptualizmusáról

Mint a fafaragó, a természetművész vagy a land artist, amikor hozzáfog az alkotáshoz, Gosztola Kitti is kimegy a természetbe. A land artist hegyoldalt, partszakaszt, alkalmas terepet keres, hogy köbméterszámra megmozgatva a földet, önmaga emlékművévé formálja át a környezetet, és csak fotókkal, videófelvételekkel tér vissza galeristájához a városba. A természetművész kisebb léptékben gondolkodik, rönköket, gallyakat, kavicsokat gyűjt, amiket vagy helyben, vagy a műtermében installál. A faragó addig marad a rengetegben, amíg ki nem dönti a megfelelő fát, amiből otthon teknőt, szobrot, kopjafát készít. Gosztola Kitti viszont csak tekintetével és gondolataival érinti a természetet. Az erdőben ötleteket gyűjt anyagként a munkáihoz, amelyek mindegyikébe szervesül valamiképpen a környezet, és aminek az ökológiai lábnyomát szinte csak azok a fák teszik ki, amelyeket az elolva-

sott könyveihez kellett kivágni. Bölcsészeket megszegyenítően sokat, sokfélét olvas – Ovidiust, Giambattista Vicót, Herman Ottót, Graham Harmant –, sőt kutat, és aki közelebb akar férkőzni a munkáihoz, annak szintén legalább annyit kell olvasnia, mint szemlélődnie.

(A természet pusztítása.) Portfóliója két, fákat ábrázoló grafikasorozattal kezdődik, amelyek egyenként és egyénítve, portrészerűen mutatnak be csonkolást, irtást szenvedett vagy megbélyezett példányokat. A *Parazita* sorozat papírba metszett erezetei látszólag realiztikusan követik le az idegenhonosnak tekintett akác- és bálványfák, illetve a (fél) élősködőként nyilvántartott fagyöngyök körvonalait; valójában Gosztola tudatosan elmossa a kontúrokat. A növény fizikai határainak viszonylagosításával mutat rá az őshonos és az invazív fajok, illetve a gazdatest és a parazita közötti határok viszonylagosságára.

A gravírozott lapok képi parabolák azokból az évekből, amikor a 18. században Magyarországra került akácfákat hungarikumként jegyzik, a 19. században megjelent bálványfákat mint idegenhonost irtják. A párhuzamosan készült széria, a *Jó fa, jó hely* lapjain olyan fák sorakoznak, amelyek lombjából a szabadvezetékek biztonsága érdekében fűrészelték ki ágakat. Gosztola a csonkítás árán ugyan a kivágást elkerülő, de sérüléseik vagy statikai egyensúlyuk elvesztése miatt lassú pusztulásnak induló fák tusrajzait kettős gesztussal terhelt, különös keretekbe – Szikra Renáta metaforája szerint „üvegkoporsóba” – zárta. Saját anyagukból faragta ki a szegélyléceket (például a diófa rajzáét diófából), hogy aztán a „gallyazási beavatkozásokat” követve kihassítsa a keretet ott, ahol a fát is csonkolták.

A *Parazita* és a *Jó fa, jó hely* némileg elkülönül Gosztola Kitti későbbi munkáitól. Asszertíven, irónia nélkül viszonyultak a természetből választott témához, emellett hiányzott belőlük a mitologikus-kultúrtörténeti lépték, amelynek a környezet(pusztítás)

léptékével közös játékba hozása, a kultúra és a környezet szembeállítása, egymásra vetítése meghatározza az azóta készült munkákat.

Hogy a két facsonkítással foglalkozó grafikasorozat mégis illeszkedik a portfólióba, az a természeti tematika mellett a zöld nézőpontnak köszönhető. Gosztola Kitti ökológiai elkötelezettsége művészetalapozó világnézet, amelynek szellemi horizontján azonosíthatók az emberközpon-túságon túltekintő, az itthoni bölcsészeti-művészeti diskurzusban néhány év alatt markáns pozíciót kivívó filozófiai irányzatok. Nagy műveltséget mozgósító, ugyanakkor a természethez ragaszkodó, sok példáját ember és környezet érintkezéstörténetéből válogató művészeti gondolkodás-módja vonzza a sötét ökológia, poszthumanizmus, újrealizmus és objektumorientált ontológia (ooo) felől érkező értelmezéseket. A poszthumanistákhoz hasonlóan Gosztola is számol a jelenkori civilizáció eltűnésével, és művei azt a belátást tükrözik, amely szerint világgépünkben decentralni kell az önsorsrontó embert, mert úgysem maradhat már sokáig a

teremtés koronája. Sem a poszt-humanistáktól, sem Gosztolától nem áll távol az objektumorientált – másként: lapos – ontológia léthierarchiákat tagadó, kilapító felfogása, az emberiség, a fauna, a flóra egyedeinek, sőt minden tárgynak és egyéb létezőnek egységesen objektumként való azonosítása és egyenlősítése. Az embernek a világegész entrópiájában való elkeverése.

De mint Artemisz az erdőben a kériói feltűnésekor, Gosztola is továbbszökik a definíciós kísérletek elől. Ha efféle címkéket ragasztunk a munkáira, azok legfeljebb félig tapadnak meg, hamar felpöndörödnék. Konceptuális munkái kevésbé radikálisak, mint az emberközpontúság meghaladására törő irányzatok gondolkodói, illetve az általuk mélyebben inspirált, jellemzően felforgató vizualitású művészek. A kultúrán és az „emberen túliból” a virtuális valósággal, robotokkal, földöntúli életformákkal nem foglalkozik, csak a természettel. A bioszférában marad. Így talán az antropocén az a fogalom, amely ebből a diskurzusból leginkább összefér Gosztola konceptuális

művészetével. A pusztító környezethasznosítás kezdetétől datált (legújabb) földtörténeti kor, a fosszilis energiahordozók, az iparosított mezőgazdaság és a társadalmak kora, természet-hez való viszonyulása foglalkoztatja. Azé az időszaké, amit a természettudósok egyre nagyobb számban antropocénnek, a bölcsészek pedig modernitásnak vagy a kapitalizmus, az iparosítás, a nacionalizmus korának neveznek.

(A természet nacionalizálása.) A szóba hozott irányzatok valamiképpen poszt-posztmodernnek. Az ember decentrálsát célzó poszt-humanizmus összeférhetetlen a posztmodern embert a környezetéből kiemelő felfogásával. Az ooo, a spekulatív materializmus és az újrealizmus egyéb széttartó ágainak közös többszöröse pedig éppen a valóságot zárójelező, az ember valóságkonstruálására összpontosító, és emiatt leköndöknéző posztmodernnel való szembehelyezkedés. (Welsch, Wolfgang: Postmodernism–Posthumanism–Evolutionary Anthropology. In: *Journal of Postmodern Studies*, 2017/1; Losonc

Márk: Visszavezetés a valóságba, bevezetés az újrealizmusokba. In: *Ex Symposion*, 2018/99.)

Gosztola Kitti viszont a posztmodern három P-je közül a paródiát és a pastiche-t is gyakran használja, különösen azokban a 2016–2017-es projektumaiban, amelyek a nemzeti látásmód ma megmosolyogtató, de a második világháború előtt Európa-szerte magától értetődő onniprezenciájában gyönyörködnek. A szóban forgó munkák a magyar művelődéstörténet apró betűs részei közül a természet(tudomány) nacionalizálásának eseteit vizik színre. Az *Old Soldiers Never Die* a torinói száműzetésben kertészkedéssel vigasztalódó Kossuth Lajos Magyarországra küldött kaktuszának, egy baráti ajándék nemzeti ereklyévé válásának történetét dolgozta fel. A *Columba Hámora* installációt az 1887-ben kezdődő „vadgalambpör” ihlette. A sajtóvitát a nagy tekintélyű (kiegyezéspárti) irodalmár, Gyulai Pál verse pattintotta ki, amelyben a Lévay Józsefnél tett hámori látogatását örökítette meg: „Csendes hely, csak a patak zúg, / Erdőn csak a vadgalamb bűg, / Reggel ébreszt, este ringat, / Világ zaja

ide nem hat.” A kompromittált versszak annyira felpaprikázta a (Kossuth-párti) ornitológus Herman Ottót, hogy cikket írt a vadgalambok bükkbeli elterjedéséről, és kifejtette, hogy Hámor környékén nem fészkel a faj. A hazugsággal meggyanúsított Gyulai nem hagyta annyiban, olyan személyeskedő, egymás testi fogyatékoságait is felhánytorogató civódás indult meg köztük, amelynek kiindulópontjánál csak az elhúzódása volt abszurdabb. A harmadik idevágó munka, a Horváth Olivérrel és Német Szilvivel közös fiumei kiállítás, a *Grain of Salt – Eye-Rhymes of Sealessness* középpontjában történet helyett egy hely, Fiume, illetve a magyar tengeri birodalommal kapcsolatos, metonimikusan a városra vetített vágyak, reprezentációk álltak. A tengeri kijáratot elcsatoló trianoni szerződés nem zárja le a tárlathoz felkutatott tényanyagot, hanem olyan cezúrát húz benne, amely után egyre inkább paranoiddá válnak az újabb adalékok. A 19. század birodalmi-gyarmatosító diskurzusába helyel-közzel illeszkedő példaktól – többek között a „Kárpátoktól az Adriáig!” jelmondattól

és a magyar tengerbiológiai kutatóállomás nagyszabású terveitől – a Fiume visszatérésével még a második világhétség idején is számoló kezdeményezésekig, így az adriai állatok magyar nevezékta-nára javaslatot tevő 1943-as természettudományos szaktanulmányig jutunk.

Gosztola Kitti művelődéstörténeti gyűjtéseit két úton dolgozta fel. Egyfelől – a témákat némileg felülstilizálva – a múzeumokból ismerős infografikákban tisztázta le: dinasztikus családfákat idéző „kaktuszfán” követte végig a Kossuth-kaktusz sarjainak leszármazását, térképet rajzolt Hámor környékéről, illetve enciklopédikus raszterbe szerkesztette a magyar tengerképzeteket és a javasolt adriai nevezékta-n teteleit. Másfelől a 19. század hagyományalkotási gondolkodásmódjába belehelyezkedve, a nemzeti hagyomány műfajaiban készített új tárgyakat. Ezek mind (kvázi) szobrok.

A *Columba Hámora* installációhoz tartozó plasztikák a tiszteletreméltó patrióták, Gyulai, Herman és Lévy portréiból és galambtestekből gyúrt keveréklények, amelyek mellszobor levél-

nehezekekre, de nipperekre szintén emlékeztetnek, és saját köteteken (elhamarkodott mondataikon) egyensúlyoznak. Az *Old Soldiers Never Die* központi elemei a kaktuszsarjak másolatai, a kisebbik egyenesen Kossuth kalapjából nőtt ki. A kaktuszsobrok a nemzeti ereklyekultusz jelenségével szembesítenek, de emlékműveknek is tekinthetők ugyanúgy, mint a fiumei tárlatra készült *Kompasz*, az 1921 és 1945 között a Szabadság téren állt irredenta szoborcsoport továbbgondolása. A *Kompasz* készítő Gosztola, Horváth és Német képzelőerejét az 1920 utáni Fiume-lobbi lapjában olvasott felvetés indította be. A *Tenger* publicistája a négy szoborból és a történeti Magyarországot kirajzoló virágágyásból álló Szabadság téri együttes kiegészítését szorgalmazta, és ötödikként a magyar Tenger melléknek is emlékművet akart emelni a Várvidéket, Felvidéket, Erdélyt és Délvidéket jelképező alakok körében. A 2017-ben Fiumében kiállított tervezet a revizionista elképzelést továbbgondolva, de egyben – a szituacionista détournement-okra emlékeztető módon – azt félre is hangolva nem az ötödik szobor

ikonográfiájára tett javaslatot, hanem a virágkompozíciót szerkesztette át csonka tengeri csillaggá. A *Kompasz* tengeri csillagának trianoni Magyarországot formáló testéből négy kar nyújtódik az 1945-ben ledöntött szobrok (üres) talapzatai felé, az ötödik kar csonkán mutat az elvesztett magyar tenger allegóriájának irányába.

(*Antropocén mitológia.*) A nemzeti hagyományalkotás logikája szerint készített ál-emlékeket, -emlékműveket körüljárva is érezni lehet, hogy Gosztola Kitti örömet talál a mítoszokban. Az utolsó két önálló tárlatán bemutatott műegyütteseit közvetlenül a görög mitológiából kölcsönzött alakokból, történetekből, az antikvítás vizuális világából építette fel, miközben visszatért a környezetpusztítás témájához.

A tavalyi székesfehérvári kiállítás, a *Ruminatio* (latin, am. kérődzés, rágódás) terébe lépve az első percekben egy ókorkutató sem igazodhatott el. A tehénbe oltott kecskévé szelődült kimérák, a marhák vakbeléből készített törpe-zeppelin, a metánt szivárogtató kráter felé emelt delphoi jósdá és a külszíni bányába épített amfiteátrum Vulcanus gyárkérményre

állított szobrával olyan összképet adott, mint az athéni nemzeti múzeum egy olyan éjszaka után, amely alatt szituacionisták törtek be teli babérlikőrös palackokkal. Mindezek a tárgyak valóban laza asszociációkkal, rizomatikusan kapcsolódnak egymáshoz (a lapos ontológia radikálisan hierarchiaellenes szemlélete egyébként ezen a ponton rokonítható a leginkább Gosztola alkotói gyakorlatával), de a kiállítást kísérő szövegeket olvasva világossá válik, hogy a *Ruminatio* alapvetően egy témáról szól: a klímaválságról. A bányák, a fosszilis energiahordozókat égető gépek, üzemek és az ipari keretek között tenyésztett, évente 70-120 kg metánt levegőbe eresztő szarvasmarhák által fűtött globális felmelegedésről.

Alapvetően hasonló, ókori utalásokat környezetetikával elegyítő koncepciót követett Gosztola idejében, a Kisterem Galériában megrendezett tárlata. A *Flashforward* újabb mitológiai figurákat és az antik képi világ tartozékait fogta össze az erdőirtás motívumával. A falakon groteszk, tarvágás utáni tájban volt látható a fürdő Artemiszt vesztére megpillantó Aktaión és a végzetes félté-

kenységében ura, Kephalosz után leselkedő Prokrisz tragédiája. A galéria fatönkökkel telt meg: a 17. századi flamand festményeket átrajzolva Gosztola tüntette el az erdőt, a képek mellé pedig még inkább baljóslatú „fatönkszobrokat” installált. Az ókori emlékek talapzataiból, a figurák lábánál eredetileg sem fák, csak csonkok álltak ki, hogy kiegyensúlyozzák a fémből öntött figurát, amely így nem dőlt fel. A *Flashforward* disztópiájából már eltűnőfélben vannak az antropomorf alakok, Prokrisz haldoklik, Aktaiónt egy perc múlva a saját kutyái fogják széttegni, a szobortalapzatokon pedig nincs ott Hermész, Diadumenosz és a szatír, a tönköknek nincs kit kibalanszírozni. Egy még fontosabb egyensúly már korábban felborult. Ezúttal is, mint a portfólió egészében, a természet passzív, a csonkolt, kizsigerelt, szennyezett vagy éppen a nacionalizált szerepében áll, és ha a *Flashforward*ot prognózisként nézzük, akkor azt olvashatjuk ki belőle, hogy a természet az embert sem lesz képes túlélni.

Gosztola Kitti ökológiai válsággal foglalkozó munkái vészcsengők, amelyek furcsán berregnek. Már a facsonkítások ellen készített sorozatai esetében sem a felforgatás taktikájára, az égbe fekete füstöt okádó gyárkémenyek és a nyersolajba ragadva vergődő állatok látványának brutalitására hagyatkozott, a *Ruminatio* és a *Flashforward* pedig teljesen lemond a dokumentarizmusról. A metán- és széndioxid-kibocsátás számadatait okosan kiválasztott fun factekké oldja, a sötét ökológiát mitológiával színesíti. Cserhalmi Luca figyelte meg, a környezetre érzékeny művészek többségéhez képest Gosztola környezetetikájának az a pikantériája, hogy a kultúrára is kiterjed, és felveti az utóbbi (legalább) négy-öt század írástudóinak felelősségét a civilizációépítést kísérő természetpusztításban. (In: *Élet és Irodalom*, 2018. szeptember 28.) Gosztola konceptualizmusa kultúrakritikaként értékes. Csak azt kívánhatjuk, hogy természetvédelmi képretorikaként sikeres is legyen.

veress dani

Gosztola Kitti

Aktaión és Artemisz, 2019

heliogravür, 36 × 28 cm

„hogy újra elveszítettem valami fontosat, hogy megint nem figyeltem eléggé”

Krusovszky Dénes, *Akik már nem leszünk sosem*, Magvető, 2019

Krusovszky Dénes *Akik már nem leszünk sosem* című regénye könnyen olvasható műnek tűnik, amelyet az ember – a nagy terjedelemre való tekintettel némi szünettel – együttöltő helyében elolvashat. Azonban számos olyan sajátos vonással rendelkezik, melyek nemcsak a szöveg élvezettel teli, folyékony olvashatóságát teszik lehetetlenné, de az is kétségesse válik, hogy összeállhat-e megfogható és értékelhető egység.

Azt mondhatnánk, a regény leginkább egy érdekes gondolatokat felvető és helyzeteket teremtő közönségfilmhez hasonlít, amely mégis az atmoszférateremtésre koncentrál leginkább. Ennek egyik eszközeként gyakran háttérzenét kapunk az egyes jelenetekhez („...és elindította a CD-lejátszót. Ismerős elektromosgitar-riffek zúgtak fel, majd

Lukács Laci rekedtes hangja szólalt meg, »Itt lakom látod, ez az a ház...«”, 305), de ott van még a korra és a helyzetre jellemző márkanevek halmozása, vagy ha a regény egyik szereplője épp tart valamerre, akkor mire eljutunk a célig, az útba eső terek és utcák jó részének nevét is megtudjuk. Emellé társul a korszak viszonyaira, például a forint aktuális címleteire vagy a dohányzással kapcsolatos tilalmakra való gyakori utalás, illetve egyes jelenetek környezetének részletező leírása: „Kikönyököltem az ablakba, és onnan néztem, hogy ki száll fel, ki száll le. Nem voltak sokan, de azért többen jöttek-mentek, mint az eddigi állomásokon. A szerelvény végében egy nyugdíjascsoport szerencsétlenkedett, a vonat magas lépcsőfokain megpróbálták leléptetni a gurulós táskákat,

de az apró kerekek fennakadtak a lépcső rácsában, s két csomag is nagy puffanással zuhant a betonra. A várakozó oldalon egy kisebb kamaszcsoport, dobozos söröket kortyolgatva [...]” (45)

Az aktuális politikai helyzet beemelése hol szerencsésebben sikerül, mint például a 2018-as országgyűlési választás utáni hangulat leírása, hiszen az a történet része, hol kevésbé természetes, sőt kifejezetten erőltetettnek érződik, mint például amikor 1986 híreit és hangulatát az újságból olvassák fel. Mindezekhez egy képszerű, az érzékiségre erősen rájátszó nyelv társul, amely a légkörteremtés szempontjából még úgy-ahogy működőképes, azonban stílusát tekintve: egyszerűen rosszul van megírva. A szöveg túlzásokkal telve, sőt redundáns részletességgel fejt ki olyan dolgokat, amelyeket elég volna csak érzékeltetni, és nem csak ebből a szempontból problémás az, hogy a főszereplőt „hirtelen mindent elsöprő erővel felfortyanó baszdüh” (397) önti el, különösen, hogy „az alkohol, a hasis, a fáradtság, a düh, a szorongás, és most, az utolsóként felbukkanó útitárs,

a szexuális vágy” (397) előzi meg. A regényszöveg számos teljesen felesleges mondatot tartalmaz – például ha az egyik figura valaki társaságban nem mer előhozakodni bensőséges ügyeivel, hanem csak négy szemközt osztja meg azt a másikkal, akkor ezt hiábavalónak tűnik három sorban elmagyarázni a két jelenet között (76) Ha pedig valaki egy oldalon belül (69) sóhajt cinikus mosollyal és néz fáradt mosollyal, az még mindig jobb, mintha „halk, türelmes röhögéssel telik meg a szája” (307), főleg hogy egy egész nagyregény során végig, újra és újra, feltűnő gyakorisággal kell röhögéssel és sikeres vagy sikertelen hányingerrel, illetve sírhatnékkal megküzdenie. Utóbbit egészen a könyv végéig tartogatja (addig legfeljebb csak lassan folyó könnyeket hullat), így a beszélő állításával ellentétben, nem váratlan a könyv végi zokogás (531), és nem csak pár mondaton belül nem az, de a főszereplő egész addigi, évek alatt felgyülemlett feszültsége robban ki általa. (Kritikájában hasonló konklúzióra jut Bartók Imre a dunszt.sk felületén 2019. június 6-án megjelent kritikájában.)

Ha megállapításaimat csak részben is elfogadjuk, fontossá válik a kérdés, hogy ki a regény implicit szerzője. Ha a kazettát megtaláló újságíró, akkor a szöveg fentebb tárgyalt sajátosságai az ő stílushibáinak tekinthetők, az egész regényt szervező üzenetet pedig már maga a mű is megkérdőjelezi. A prózanyelv sűrítettségének hiánya, a sokszor erőltetettnek tűnő atmoszférateremtés így értelmet nyerne. Erre mutat az is, hogy csak a két általa összegyűjtött anyagról szóló szövegrészben jelenik csak meg külső narrátor (17, 275), illetve a regény többi részétől nem sokban különböző nyelvezet, bár azért találkozunk a más szöveghelyekre kevésbé jellemző köznyelvi megoldásokkal („valami country rock szám ment éppen” [16]; „rákívánt”, [205]). Összességében véve azonban mégis valószínűtlennek tűnik, hogy valaki azért élne ezekkel az eszközökkel, hogy hitelesen jelenítsen meg egy újságírót, aki „közepesen érdektelen sztorikat vezet [...] elő indokolatlan részletességgel” (86). (Erre utalhat a regény végén érkező váratlan utalás Kemény István *Nílusára*

[522], bár a főszereplő is majdnem elvégezte a magyar szakot; ez inkább az életrajzi szerzőre utal, mint egy volt online újságíróra.) A nyelvi elemek használata nyilvánvalóan nem reflektálatlan – Krusovszky tapasztalt író, *A fiúk országával* megmutatta, hogy ígéretes prózai szerző is. Azonban megkérdőjelezhető feltevés, hogy mindez csak az emlékezet működését, és annak kritikáját mutatja be, egy koncepció következetes megvalósításaként, ahogy Szigeti Bálint is véli a Kortárs Online-on megjelent kritikájában (2019. július 12.), „akár az olvasói élmény kárára, hogy az olvasó végre tanuljon valamit.”

Valószínűtlennek látszik, hogy azért volna ilyen a regény nyelvezete (hiszen kisebb, alkalmi eltéréseket leszámítva homogén), hogy hűen tükrözze a főszereplő gondolati világát és stílusát, és rámutasson az emlékezet torzító mechanizmusaira, a narratív identitáskonstrukció hibás műkö-

désére. Hiszen lehetséges, hogy az egész regény önmaga megírásának előtörténete, és akkor például azok a sorok, amelyekben láthatólag mesterségesen helyezték el a jövő csíráit – „Nem értettem, mit akar mondani a tekintete, egyszerre tűnt neheztelőnek, idegennek, haragosnak és vágyakozónak” (356) – is ezt a sajátos működést hivatottak megmutatni. Sokkal valószínűbb azonban, hogy valóban arról szól, amit fülszövege állít: hogyan határozzák meg múltbeli történetek a jövőnket, hogy a személyes és társadalmi emlékezet miként függ össze. Ebben az esetben az a gondolat, hogy a meg nem történt is életünk része lesz, hogy azok is vagyunk, akik már nem leszünk sosem, nem mélységes traumatizáltságunkra mutat rá, hanem feloldozást jelent. Ez azt is jelenti, hogy az egyes történetek főszeplőin keresztül nem juthatunk érvényes belátásokhoz sem az egyén és a történelem viszonyáról, sem az egyén szemszögéből látott történelemről; hiszen így nem az ő torzulásukról van szó, hanem pusztán a szövegéről. A kor márkaneveinek, politikai vi-

szonyainak, apró jellemzőinek halmozása még nem jelenti azok érzékeny szemléletét, ahogy a hozzájuk való valódi kapcsolódást sem.

Úgy tűnik, a regény a magyar nyelvű próza azon autofikciós vonalába kíván tartozni, amely a közelmúlt történelmének egyes tereit és történeteit megjelenítve ezeket leginkább személyes keretbe ágyazva önéletrajzként is olvashatók, egy konkrét környezetet, helyszínt, társadalmi helyzetet mutatnak meg, és az autodiegetikus narrátor mikro-történeti perspektívájából egy történelmi korszakot is. (Ilyen például Vida Gábor: *Egy dadogás története*, Nádas Péter: *Világló részletek*, Király Kinga Júlia: *Apa Szarajevóban* vagy Garaczi László *Lemur*-kötetei.) Ezt azonban, azt hiszem, sikertelenül teszi, a megfelelő problémák bedobása még nem teszi élővé a szöveget. Inkább gépszerűen működik, egy olyan masinéria képzetét keltve, amely aprólékosan megtervezett és összeállított (véletlenül sem barkácsolt), viszont bizonyos értelemben már nem irodalom, hiszen (és ebben különbözik a leg-

feltűnőbbben a vonulat műveitől) a mű nem csak hogy egy kerek egész történetet vázol fel, de láthatóan úgy működik, mintha az előző jó ötven év magyar irodalma nem történt volna meg. Címében sorstörténeteket ígér, és valóban, egy több szálon, történelmi korban, városban és világrészen futó történetegyüttes bontakozik ki előttünk, és minden szál összeér, a főhős sorsa elrendeződik, a tanulságok levonatnak, kaptunk egy szeletet a világból, mindenki beteljesíti sorsát. A nyelv közvetítő szerepének, a személy egysé-

gességének megkérdőjelezése, a művészetre való reflexió, a valóság és az élet megfoghatatlansága viszont hiányzik a regényből.

Nem dönthető el teljes biztossággal, hogy Krusovszky egy nagyszabású játékban mutat-e rá egyes mechanizmusok sajátos működésére, és tudatosan reprodukál-e kevésbé szerencsés írói megoldásokat, avagy maga is áldozatukká válik, illetve elköveti őket. Az utóbbi tűnik valószínűbbnek, s így a regény egy ígéretes szerző kevésbé jól sikerült próbálkozásának.

Demeczky Ádám

Az időzített szöveg

Sándor Iván, *A hetedik nap*, Magvető, 2018

Sándor Iván legfrissebb, a Magvető gondozásában a 2018-as Könyvhétre megjelent kötete nagy vállalást tesz. Megkísérli hogy az időről és az emlékezetéről, mint olyanról szóljon. Még mielőtt kifejteném, miért is a körülményeskedés, és mi a különbség aközött, hogy ez a regény valamiről szól, és aközött, hogy megkísérli, hogy szóljon valamiről, felvázolom a szöveg fő karakterjeit, történetszálait és központi elemeit.

A *hetedik nap*, Sándor Iván terjedelmes életművének legfrissebb regénye, a tizenhatodik századi Európa díszleteibe ágyazódik be. A fejezetcímekként szereplő nevek (*Thomas*, *Jensen*, *Mathias*, *Eliz*) négy karaktert fednek, akiknek a perspektívájából nyomon kísérhetjük a látszólag laza szövésszerű cselekményt: a vallásháború körüli katonai erők mozgását, a (katolikus, református vagy zsidó) fiúk, férfiak menekülését a katonaság elől, a csatározásban

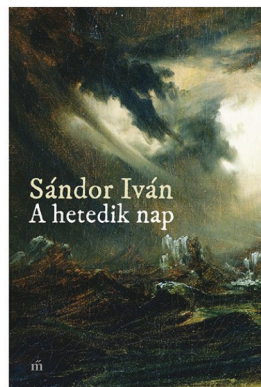
és menekülésben érintettek mint magánszemélyek szenvedését és hanyattatott napjait. A *Thomas* című fejezetben a címszereplő menekülni kényszerül, amikor az apját a katonák lemészárolják. Egy darabig egy faluban húzza meg magát, majd továbbáll, útján társként mellé szegődik egy kutya, végül egy zsidó házaspár fogadja be – tőlük, máglyahaláluk után, szintén menekülni kényszerül. A családnál eltöltött időben kitanulja a bőrművességet, és megtudja, hogy a házaspár fia is útra kelt a közelmúltban. A *Jensen* című fejezet hozza be a regény központi helyszínét, Leident, valamint a cselekmények összetartó szálát, a vándorszínészek útját. A Professzor temetése után fia, Jensen útra kel – egyrészt a kalandvágy, másrészt a besorozástól való félelem hajtja. A színészek, akikhez csatlakozik, meszterük távozása után őt teszik meg új vezetőjüké, és Jensen újabb és újabb bibliai és klasszikus görög

drámák jeleneteinek színrevitelén fáradozik. Titkolt célja, hogy visszatérjen Leidenbe az anyjához, így a csapat útját úgy szervezi, hogy elérhető közelségen belül lehessen a város. A csapathoz egy adott ponton csatlakozik Thomas, egy másik ponton Liz, sőt, a záró fejezetben, a barakkban a zsidó házaspár fia, Eifram is feltűnik. Az egészvilágszerte törekvést erősíti még a hajdani leideni diákcsoport (Thomas nagybátyja, Mathias, a barakkban csak Öregként ismert Anton, a Herceg, valamint Antonio) szálainak egymásba fésülése. A regény bizonyos katartikus pontjain beúszik a furulya hangja, ami Liz közelségét, jelenlétét szimbolizálhatja.

Túllépve a regényszerkezet és a cselekmény hozzávetőleges felvázolásán, fontos leszögezni, hogy a relatíve kis terjedelmű műben a címszereplők mindegyikének valamiféle kulcsszerep jut, mindegyikük élettörténete egy hangsúlyos szál továbbvitelére vállalkozik. Azonban ezek a történetek szimbolikus elemekkel zsúfolt, referenciális és rendszerint túlartikulált, szinte használati utasítással ellátott szöveget

alkotnak globálisan. Így állhat elő az az érdekes helyzet, hogy a szöveg, melyben a szerzői szándék szerint (nyilván) semmi sem öncélú, a nagy összefüggésrendszer logikus és kikezdhetetlen vázára épülve válik egészen egyszerűen tét nélkülivé. Ezt főként az elhallgatás vagy legalábbis homályban hagyás hiányánál tudnám megfogni. Sándor Iván jelen kötetében egyszerűen nem opció a lebegtetés. Ha egy új szereplő valamiféleképpen feltűnik a szövegben, a szöveghelyet követő mondatokban rögtön fellelhetővé válnak olyan, eligazító jellegű utalások, melyekből megtudjuk, hogy épp melyik ezelőtt már bemutatott szereplővel van dolgunk – de egyébként sem kell két-három oldalnál többet várni a konkrét, névszerű bemutatkozásig.

A regény szenvedéstörténetet ábrázol, szereplőit sodortatja a történelem viharában, és felhívja az olvasó figyelmét az emlékezés fontosságára. A szereplők

mindegyike valamilyen úton-módon emlékeztet valakit arra – vagy emlékeztetik rá –, hogy a felejtés ellen harcolnia kell. Az emlékezés és az emlékezet ebben a korban egészen más kultúrtörténeti sajátosságokkal bír, azonban ez még nem teszi problémamentesen befogadhatóvá, hogy a szövegben az előbeszéd móduszától határozottan elkülönülő, aforizmajellegű mondatok jelenjenek meg („őrizd meg mindent, semmit se felejts” [11]); „arra gondoltam, hogy megmondom neki, emlékezni kell, nem szabad felejteti” [161] stb.), mintegy célkitűzésként beazonosíthatóan: A *hetedik nap* tétjét az emlékezésről való elmélkedésben kell látni.

Mivel túlnyomórészt a regény előterében a tárgyak, a jelek, az emlékek és az emlékezés eljárásának, hitelességének kétségbe vonása áll, sokszori tematizálódásukkal sajnálatos önjáró jelleggel üresedik ki. Ha – ahogyan azt fentebb írtam – a regény tétje „az emlékek megőrzése” (ahogyan az a szerzői fülszövegben is olvasható), megvalósulhatna ez a regény középpontjában álló, apjától egyedüli örökségként és

egyfajta megbízatásként kapott, városról városra hurcolt Hérodotosz-fordítás nyomdába juttatásával, de Thomas, miután célba ért, viszi is tovább magával (a cenzúra miatt, mely a szöveget kiadathatatlanak ítéli meg). De megvalósulhatna a kapcsolatok kiaknázása által is, a csatlakozási pontoknál a történetek felfedésében, például ha Thomas Eifram tudtára adná szülei halálát, ami helyett Thomas a nála található (a szülőktől kapott) imakönyvet, „ha Efi a közelében van, többé nem emeli ki a zsákjából” (232), így hallgatásba burkolja Eszter és Simon történetét. A kötet tulajdonképpen nagyobb teret ad az emlékezés diszkrepanciájának (vagy legalábbis az emlékezés esetleges természetének), például azon pontján, amikor Eifram nem ismeri fel saját családi örökségét, a festményt, ami az egyik őseről készült, vagy amikor a héberül mondott ima előbb mint egy érdekes, érhetetlen dallam csendül fel Eszter ajkáról, később pedig mint megkövesedett hangzósor kerül elő újra a barakkban.

Proustot a fókuszpontok miatt lehetetlen nem érinteni. Az

idő-témára a regény a *Mathias* című fejezetben reflektál valamelyest, mikor Mathias narratívájában azt olvashatjuk: „elveszítetem az időt” (163), majd később, még ugyanazon az oldalon: „úgy éreztem, megtaláltam az elveszett időt, nem órákkal, napokkal volt mérhető, hanem azzal, hogy mindenki próbálja ott folytatni, ahol lehetséges, a múlt összekapcsolódik a jelennel, a várható ismeretlennel is” (163). Itt tehát egy valamelyest önmagára kiterjesztett utalást is tesz a szöveg, a beágyazódó történetek, a jelöltelesség, az elveszett és megtalált idő (mely a prousti világban sem napokkal vagy órákkal mérhető) önkényesen simulnak bele az események folyásába. A Proust felőli olvasatot erősíti még az olvasás aktusának előtérbe kerülése, mely már a reformációval is mint premissza jelenhet meg az olvasói tudástárban (a Biblia újraolvasása mint újraértelmezés), de a tizenhatodik században nem annyira általánosan elterjedt írni-olvasni tudás intézményes kereteinek játékterei (egyetem, színjátszás, latin nyelv, fordítás, nyomda, a cenzúra intézménye,

a héber imakönyvek olvashatóságának kérdése). De ide tartozik a nagyon direkt anyai csók-utalás is („nemcsak anyja csókját hívta elő az emlékezet, a régi emeleti szobát is, ahol az ágya volt” [10], vö. a *Swann* című résszel, amikor Marcel emeleti szobájában várja az éjszakai búcsúcsókot), de akár csak a másik tekintetének („nem tudtam, mit olvasott ki a tekintetemből” [120]) vagy az ellenség olvasása (Proustnál Saint-Loup hadászati jelölvasása, itt a különböző előadások helyszínén a városvédők és a városvezetés következő lépésének olvasása).

Ezek alapján állítom, hogy *A hetedik nap* csupán megkísérli, hogy az emlékezetről és az időről beszéljen. Minden szerző, olvasó és kritikus, aki valaha kezébe vette Proustot, az előbb tárgyaltak fényében automatikusan kapcsolja hozzá az idő és az abban feloldódó emlékek megtartását, elbeszélhetőségét, az akaratlanos emlékezés tárgyakba oltott potenciálját (itt: az imakönyv, a zsák, a kézirat, a portré, a furulya: „Thomas minden este kirakja, amit a zsákjában őriz. [...] mit csinálsz? kérdezi Jensen segí-

tenek miben? az emlékezésben” [229]) és az esetlegességet. A regény szövege a párbeszédek és a függőbeszéd mentén énelbeszélésekkel operál, s az időről magáról felettébb keveset lehet felfedezni benne, mivel csupán a narrációs eljárás kellékeként kerül előtérbe a különböző idősíkok egyidejű megjelenítése – véleményem szerint ez is szigorúan az eljárás mechanikus szintjén reked meg, mivel ennek az eljárásnak a motiváltságát nem fedi fel semmiféle epifánia vagy feszültség-beli kiteljesedés. Ha a feszültség és az írásmód köreinél időzünk, érdemes megemlíteni, hogy a regény utolsó két fejezete, az *Eliz* és a *Sehol* azok, melyeknél a szövegdinamika, a nézőpontbeli váltások a valamilyen rendszerbe ugyan talán illeszthető, de jobbra ad hocnak tűnő központosítás, mondatkezdés és -zárás, bekezdéskezelés összeérik egy koherens egésszé. Ugyanakkor az *Eliz* esetében lehetséges, hogy inkább a regényidőben korábban feltárt némaságtörténet és az énelbeszélés harmóniája teremti meg a nyelvezet kivételes gördülékénységét.

A regényben nagy hangsúlyt kapnak a korban jelenlévő, különböző társművészetek. Míg a leideni szobában függő festmény az emlékezéshez köthető, és Liz furulyadallama az érzelmi hangoltság késő-középkori misztikumát adja, addig Hérodotosz fordítása és a színjátkozás a vallásháborúba ágyazódik be, teret engedve annak, hogy a cenzúra intézményéről és az öncenzúra pszichológiájáról essen szó. A hatalom és a művészet viszonya egészen kiforrott rendszert alkot a regényben, ahogyan azt Ménesi Gábor is megjegyzi a Kortárs Online felületén megjelent kritikájában (2019. augusztus 14.).

A könyv borítójának választott Carl Blechen-festmény (*Viharos tenger világitótoronnyal*, 1826) szépen érvényesül mind az utolsó oldalakon megelevenedő tengeri meneküléstörténet, mind pedig a regényatmoszférát átszövő sötét, erőszakos, nyirkos-nyálkás világ olvasatában is. A tengeri menekülés és a napok a *Teremtés* könyvére rájátszó leírása, a megpihenésre rímelő tengerfenéki elpihenés szépen

szerkesztett regényzárlatként érvényesülnek. A *hetedik nap* tehát alaposan túlsűrített regényszöveg, melyben a sarokpontok túlargulázása és a narráció, valamint a szövegszerkesztés kiegyensúlyozatlansága elnyomja mindazt a potenciált, amit magában hordoznának az elhallgatás részletei. Sándor Iván mintha nem bízna az olvasók figyelmé-

ben, túlbiztosítja a szöveget – a szétdarabolt történeteket légmentesen illeszti egymáshoz. Nem spórol sem a referenciális elemekkel, sem a talányos részek megoldásához elegendő, elhintett utalásokkal. Időzít, szerkeszt, és látszólag mindenre gondol – csak az idő és az emlékezés *autonóm* működéseire nem.

Kustos Júlia

A prózairó magányossága

Ferdinandy György, *Különös boldogság*, Magyar Napló Könyvkiadó, 2019

Ferdinandy György, *Sziget a víz alatt*, Scolar Könyvkiadó, 2019

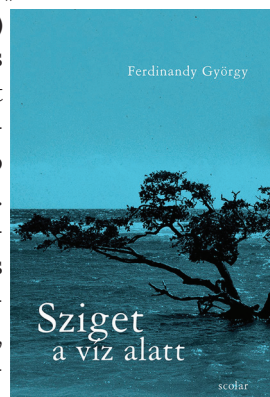
„Mennyi emléktöredék!” (47) – csattan fel a Ferdinandy György által megszólaltatott elbeszélő a *Különös boldogság* című kötetben közreadott *Levél Fiaimnak* című (kis)regényben, az egyetlen lánynak, Véronique-nak írt kurta fejezetben. Ez a kijelentés tökéletesen rezonál az elmúlt években megjelent Ferdinandy-kötetek „missziójára”, amelynek mibenlétéről legfrappánsabban talán a 2011-es évfáratú *Kérdések Istenkéhez* című kötetben ad hangot a szerző, amikor azt írja: „Eljön az idő, amikor az ember rendet akar teremteni a dolgaiban.” A József Attila-díjas író két legfrissebb kötete, a Magyar Napló által kiadott *Különös boldogság*, valamint a Scolar Kiadónál megjelent *Sziget a víz alatt* – az idézett tematika logikáját követve – egy-egy meghatározó életrajzi eseményt jár körül. Előbbi kötet a négygyermekes édesapa hitvallása az apa-

ságról, utóbbi a tanári pálya felől láttatja a Puerto Ricóban töltött mintegy negyven évet. Habár az újabb szövegek egyike sem keletkezett 2018 tavasza előtt, a kisregények és novellák releváns szereplői (Clo, a francia feleség; Hófehérke vagy Kagylócska, a második feleség; Mihály bácsi vagy Don Miquel, az ugyancsak emigráns nagybácsi) mellett a téma és a helyszín legalább olyan ismerős lehet, mint a jellegzetes, szemérmesen kitárulkozó szerzői hang. Mégis, a régóta esedékesnek tartott számvetések újfajta aspektust terelnek be a Ferdinandy-prózába, amelyet az utóbbi időszakban még inkább a személyes felől érdemes olvasni. Napjainkban kétségkívül nem sokat számít a szerző kiléte, az életrajzi események nem feltétlenül érdeklik az olvasót. Az 1935-ben született Ferdinandy, aki kivált Déry Tibor rövidprózáján szocia-

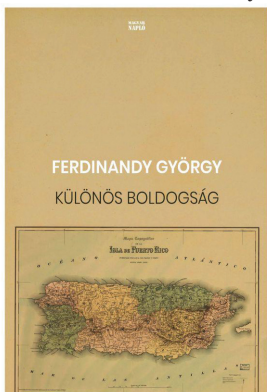
lizálódott az íróvá válás rögzös útján, játékos könnyedséggel fittyet hány a posztmodern irányzatokra, Roland Barthes narratológiai doktrínájára: számára a szerző igenis él, mi több, szépirodalmában máig a legfontosabb igazodási alapot adja. A *Különös boldogság* alapvetően azokról az időkről szól, amikor fiatalemberként az 1956-os forradalom bukását követően Franciaországban próbálta megkeresni a helyét: a könyvet nyitó kisregény, amelyhez személyes jellegét erősítve kivételesen előszót is írt, azt mondja el, milyenek voltak azok az ötvenes-hatvanas évek, amikor két francia fia, illetve francia lánya született. Apaságának története a mintegy száz oldalnyi *Levél fiainak*, amelyet előbb spanyolul írt meg, és amely *Cartas a Mis Hijos* címmel a kubai emigránsok alapította spanyol nyelvű floridai irodalmi kiadó, a Silueta gondozásában tavaly decemberben már megjelent. A latin olvasó számára talán nagyobb szenzációval bírhatnak az elmondott események, azonban a kifejezetten egységes Ferdinandy-univerzum ismerői számára valamivel kevesebb

izgalomfaktoriall kecsegtethetnek. (Az egy irányba haladásban, az egységességben nem érdemes negatív konnotációt keresni, a minősítés inkább az életmű következetes építkezését, mintsem kiszámíthatóságát hivatott jelezni.) A levelek mellesleg nem is hagyományos értelemben vett levelek, inkább irodalmivá gyúrt szülői vallomások. „A levél nem levél: üzenet” (44) – állapítja meg, és amikor elválásokat és egymásra találásokat tár az olvasó elé, ekként is jár el. Üzenetei takarékosan kimért, súlyos gondolatok átadását teszik lehetővé, amelyek tulajdonképpen akarva-akaratlanul amellet érvelnek, hogy minden nehézség ellenére is megéri folytatni az életet, amelyben a fájdalom, a lemondás, a magány, a kudarc idővel természetes velejáróvá, de nem végérvényesen elbizonytalanító komponenssé válik.

A kötet írásainak egyes szám első személyű narrátora 1956 me-

nekültjei között, a Rajna árterében lévő lágerben találja magát. Olyan állapotban, amely jellegzetes háttérhelyzet: a jobb élet reményében, a kalandvágy miatt távozó disszident „sem befogadni, sem kiutasítani nem lehet” (10) abból az országból, ahova sorsa vetette. A cselekmény egyik fő helyszínén, Strasbourgban egy francia diáklány személyében rátalál

a szerelem; érettségi előtt álló választottjával viharos gyorsasággal kénytelenek szembenézni a nem tervezett gyermekáldás számos következményével. Nem kis részben negatív fejleményekkel, hiszen a diáklányt konzervatív, felső középosztálybeli iskolaigazgató édesanyja vaszigorral tartaná kontroll alatt, a nem várt utódról hallani sem akar, és várandós gyermekét svájci magánklinikára küldené abortuszra. Valóban lenyűgöző, miként mutatja be a szerző ezt az életstádiumot, amelyben nem lelheti helyét – bevándorló, vagyis

idegen, mellesleg egy nem kívánt gyermek édesapjaként egyéb stigmákat is viselni kényszerül, miközben a tényleges acélos párbajtanya és leánya folytatja le. A gyermekek születési időpontjaihoz kronológiai sorrendben illeszkedő szövegek sorra veszik a felnőttlét különböző állomásait: az első gyermek születését követő mindennapokat a háztartás folyamatosan jelentkező gondjai, valamint a feleséggel folytatott végeláthatatlan vitasorozat határozza meg. Az első személyű elbeszélés közel hozza egymáshoz íróját és olvasóját (akad benne elfogultság is, ez már csak természetes), ezért az olvasónak esélye van arra, hogy könnyedén azonosuljon az elbeszélői nézőponttal. És ahogyan a Ferdinandy-prózában lenni szokott, a narrátor megszakítás nélkül – érzékenyen és érvényesen – reflektál saját kívülálló pozíciójára. „De ő, kőkeményen tartotta magát. Ütései ültek, pengeélesen vágott az agya. Én pedig, mondom, még csodáltam is érte” (24) – vallja be a házastársról egy helyütt, ahol precíz stilisztikai megoldásokkal festi a drasztikus magzatelhajtás

máshol meg nem írt történetét (vitathatatlanul az ehhez kapcsolódó részek adják a kisregény dramaturgiai csúcspontját), valamint azt, hogy a feleség miként vitte el a tengerkéek szemű kisfiúkat magával. Az utóbbi eseményt megörökítő fejezet, amelynek *Az elveszett gyermek* a címe, akár önállóan, a könyvből kiszakítva is megállná a helyét: a fizikai színtér és a lelki környezet érzékeltetése a búsan vidám mexikói zenészek, a mariácsik és az elveszett gyerekekről szóló daluk összeállításával kiválóan megvilágítja az apa sokáig ismeretlenül maradt érzéseit. Ferdinandy írói szemléletét gyakorta áthatja az ironia – az önironikus láttatás ezeket a fejezeteket is meghatározza. A kisregénynek címet adó fejezet nem csak az írói lét lélektanaként hatásos, hanem a nyugati világból jelentéktelennek látszó szigeten történő szakmai és magánéleti beilleszkedés, két idegenbe szakadt idegen megismerkedésének és egymásra találásának érzékletes leírásaként is.

Érdemes felhívni a figyelmet a néhol valószerűen szenttelen,

másszor dramaturgiai csellel átalakított, alapvetően rövid és pergő párbeszédre, amelyek keresztül-kasul hálózzák be a szövegeket. Az eredetileg rádiós szerkesztő Kulcsár Katalinnak, a könyv szerkesztőjének érdeme, hogy a kisregény lényegre törő, érzékelhetően terjedelmi keretek közé szorított fejezeteivel rendkívül jól megtalálják az azonos hangot a második tartalmi egység rövidprózái, amelyek egytől-egyig irodalmi folyóiratok (többek között a *Kalligram*, az *Eső*, a *Helikon*), illetve napilapok és magazinok (a *Népszava*, a *Premier*) hasábjain jelentek meg az elmúlt másfél évben. Az emlékezés aspektusa, amely régóta kiváló motorként szolgálja a Ferdinandy-írások rendszerét, az élet természetes velejárójaként jelenik meg a kisprózákban. Ferdinandy a „kispróza nagymestere” – Dérczy Péter találó megnevezése nagyjából harminc éve él a köztudatban –, ennek igazolását leginkább a *Libások* című, Mándy Iván-stílusgyakorlatnak is felfogható, nagyon komoly témákat gyermekszemmel láttató, jelké-

pes lélegzetvételi írásban véltem felfedezni. (Az más kérdés, hogy sajnos egyes kispróza műveknek akadnak eltérő szövegváltozatai, ám a minimális szerkesztési eltérések oka egyértelműen a sajtóbeli közlés.)

A narrátor által használt gördülékeny elbeszélőmódból és alig észrevehető elhallgatásos szerkezetből fakadó olvasói élvezetet néhol elhalványítja a *Forgácsok* sorozatcímre keresztelt kötetzáró ciklus (a korábbi kötetek végére válogatott *Emlékszilánkok* ciklus közeli rokona), amelyben alapvetően az irodalomkritikus és közíró jut szerephez. Az írások többsége jegyzetszerű, kidolgozottságuk és értékük – különösen irodalmi művek érzékletes, de felületes ismertetésénél – nem mindig azonos mértékű.

Az utóbbi idestova húsz évben már Budapest és a délkelet-amerikai Miami világvárosa között ingázó tollforgató a *Sziget a víz alatt* című, a Scholar Kiadónál napvilágot látott második kötetével abba az elszigetelt közegbe vezeti vissza olvasóját, ahova már számtalanszor elkalauzol-

ta. (A cím a legelőször publikált Ferdinandy-kötet, a francia irodalmi Del Duca-díjjal kitüntetett *L'île sous l'eau* átvétele, amelynek magyar fordításban, már ha lenne, ugyancsak *Sziget a víz alatt* a címe, bár a két kötetnek vajmi kevés köze van egymáshoz.) A helyszín a Nagy-Antillák szigete: Puerto Rico, ahol elbeszélőnk harminchat és fél éven át tevékenykedett tanárként, többek között a San Juan-i Nemzeti Egyetem humánszakos professzoraként. A visszatekintést két friss kisregény összejátszása teszi lehetővé. Előbbi, az ugyancsak *Sziget a víz alatt* című a megérkezés és beilleszkedés krónikájaként indul, aztán a tanárság ambíciózus elmesélése lesz; utóbbi, a *Két tűz között* viszont korai kedvelt műfajába, a napjainkban feleledő irodalmi szociográfiába pumpál friss vért, megidézve másodlagos hőst, Szabó Pált, a sziget rendre lódító fűszeresének és hobbifeltalálójának alakját. (Az előbb Magyarországról, aztán a Dominikai Köztársaságból menekült figurát Ferdinandy már több ízben – legelőször a *Mammutmető* című,

1982-ben megjelent kötetben – bemutatta az olvasónak.)

Nyugodt szívvel állítható, hogy a két kisregény leginvenciózusabb jellegzetessége az a képesség, amellyel Ferdinandy életre kelti a szigetet. Kényszerűségből választott lakhelye örök állandóságban létezik, ezt az időn túli létállapotot pedig csak erősíti az a tény, hogy a világnak ezen a részén semmi sem történik, a lakosok igénytelenek és kulturálatlanok. De miért is lennének mások, ha az elszigeteltség mellett az időjárás viszontagságainak is alaposan ki vannak téve: „Nagyobb esőzések után – az esős évszak hónapokig eltart a szigeten – a víz magával ragad minden mozdíthatót.” (12) Az elbeszélés cselekménye itt, senki földjén nem halad, nem mozdul semerre, a tényleges történet szép lassan felmorzsolódik. Az elbeszélő élete örökös körforgás, ami leegyszerűsítve a következő: délelőtt általában ír, délután tanít, este a poharat emelgeti. Az állandóságéretet, amelyet az írás és a tanítás ad a hősnek, központi motívum számtalan Ferdinandy-műben.

Itt ekképpen is megjelenik: „...a nappali és az esti kurzusok között mi ketten minden délután megittunk egy liter Bacardi rumot.” (90) Erről a különös világról, amely „amolyan átkelőhely az atlanti és a karibi part között” (10), nem sokat tudunk, a beszámoló valamiért mégis valódinak tűnik. A filmszerű ugrásokban bővelkedő próza (az idő gyorsan telik a trópuson, ezt többször kiemeli a szerző) elbeszélőhangja kíméletlen realizmusról vall, de ott búvik benne az egészséges és mérsékelt humor (nem teszi harsánnyá a szövegnyelvet), amely alapvetően nyelvi alapokon nyugszik, s amely rendkívüli módon fellendíti a történetet. Gondoljunk csak a mesés hullámzó keblek adta tipikus ferdinandys szóviccre: „*Las tetas de Aibonito*, a »Jajdeszép« nevű szomszéd falu, Aibonito Csöcsei. Izgalmas látvány, ha az ember a folytatást is hozzáképzeli.” (12)

Mellesleg itt, ebben a két kisregényben valóban érzékletesen megjelenik az a nagy adomány, amellyel Ferdinandy képes akár egyetlen mondatba sűríteni egy egész életre jellemző hitvallást, évtizedek bölcséletét. Ugyanak-

kor Ferdinandy György, a magyar irodalom „furcsa, különös alakjai” közé sorolt írónk ezekkel az eddig el nem mondott vagy éppenséggel némi módosítással, valamenynyire más oldalról (újra)mondott történetekkel újabb darabokat helyezett abba a gigászi kirakós

játékba, amely – Haklik Norbert a *Kortársban* megjelent, az *Álomtalanítás* című Ferdinandy-kötetről írt kritikájának szavaival élve – „egyetlen élettörténet-szövevédként” fogja közre az életmű összes vagy legalábbis legtöbb munkáját.

Navarrai Mészáros Márton

E számunk szerzői

Biró Zsombor Aurél (1998) író, a Színház- és Filmművészeti egyetem filmdramaturg szakos hallgatója, *Budapest* • **Demeczky Ádám** (1995) egyetemi hallgató, kritikus, *Budapest* • **Földes T. Lili** (1987) orvos, *Budapest* • **Gál Soma** (1992) író, szerkesztő, luzomán (ELTE BTK), legutóbbi kötete: *Sármesék* (FISZ, 2016), *Budapest* • **Gosztola Kitti** (1986) képzőművész, *Budapest* • **Izsó Zita** (1986) költő, műfordító, legutóbbi kötete: *Éjszakai földet érés* (Scolar Kiadó, 2018), *Budapest* • **Kustos Júlia** (1996) egyetemi hallgató, kritikus, *Budapest* • **Mizsur Dániel** (1991) költő, szerkesztő, doktorandusz (ELTE BTK), legutóbbi kötete: *Karc* (Apokrif-FISZ, 2017), *Budapest* • **Navarrai Mészáros Márton** (1995) újságíró, szerkesztő, kritikus, *Budapest* • **José Luís Peixoto** (1974) portugál költő, író, magyar nyelvű kötete: *Egyetlen pillantás nélkül* (Európa Kiadó, 2007), *Galveias* • **Szalay Álmos** (1984) író, grafikus, viselkedéselemző, legutóbbi kötete: *Fák mindenütt* (FISZ, 2017), *Budapest* • **Vas Máté** (1996) költő, író, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Szentes-Budapest* • **veress dani** (1988) szerkesztő, doktorjelölt (ELTE BTK, EHESS), *Debrecen* • **Vörös Anna** (1995) pszichológia szakos hallgató (PPKE BTK), *Pécs-Budapest*

ISSN 2060-3207

19003

9 772060 320701

Ára: 500 Ft

